22

PUBLICAȚIE SĂPTĂMÂNALĂ EDITATĂ DE

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 9 (110) • 6 — 12.03.1992 • 16 PAGINI — 25 LEI

MIHAI SORA LEGE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PAG 8-9

PAVEL CÂMPEANU
ANDREI CORNEA
RADU CĂLIN CRISTEA
FLORIN MANOLESCU
VLADIMIR TISMĂNEANU
DANIEL VIGHI
RICHARD WAGNER

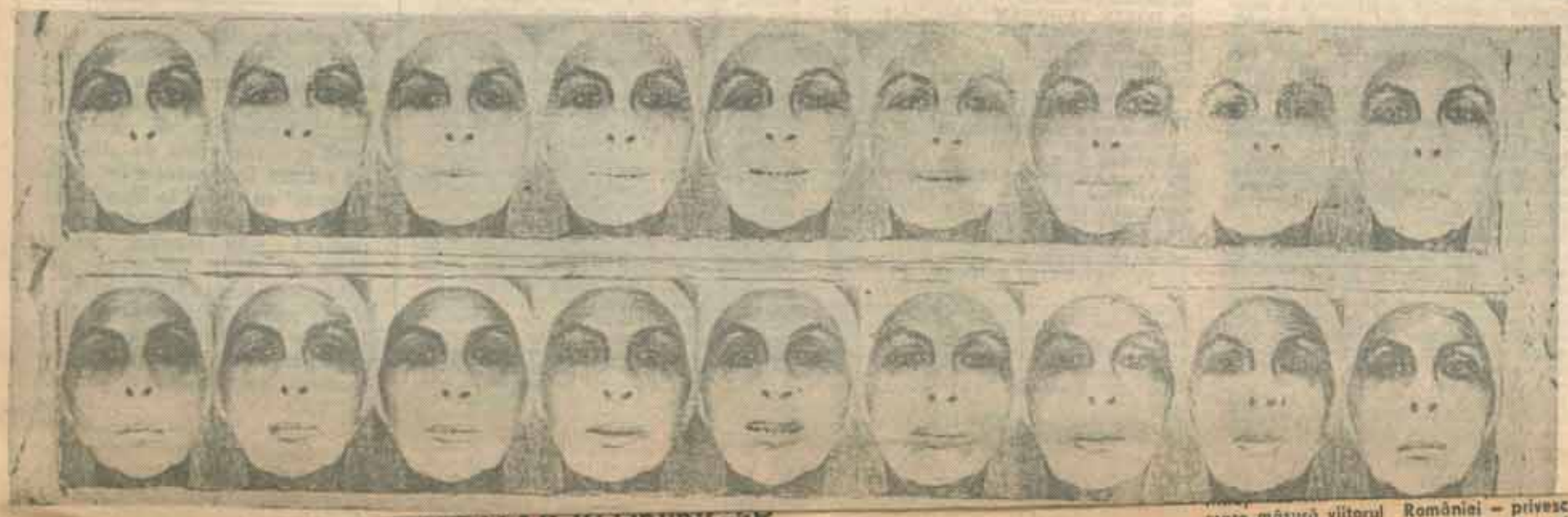

THOMAS KLEININGER

SINDROMUL SĂRĂCIEI

Am fost învățați în școală că România este o țară bogată, pentru că în subsolul ei se află importante cantități de materii prime, pentru că are multe ape curgătoare, codri deși, un pământ fertil și oameni harnici. Anii construcției socialiste au vlăguit nu numai oamenii, dar și țara. România este astăzi o țară săracă, în care trăiesc oameni săraci. Sărăcia aceasta generalizată subminează instituțiile, atomizează societatea, deformează caracterele și reprezintă cel mai mare obstacol în calea normalizării. Privind cu tristețe la țara devastată și la oamenii ei distruși, rămîne să ne întrebăm de unde poate să provină puterea regenerării.

Sărăcia este asemenea unei boli ce poate paraliza întregul organism social. Ea se află la originea corupției, viciind relațiile dintre cetățeni și instituțiile de stat. Ea este cea care distruge sentimentul de solidaritate umană, fără de care nu este posibil nici un efort constructiv. Mizeria urîțește oamenii, coborîndu-i la nivelul unor ființe animate doar de instincte primare. Ce se poate opune acestui flagel ? Doar speranța.

Capitalul de speranță de care dispune România este bunul ei cel mai de preț. Evenimentele din decembrie '89 au eliberat o cantitate uriașă de speranță. Din nefericire, acest capital nu a fost gospodărit cum se cuvine și este astăzi aproape pe sfîrșite.

Tinerii veniți din toată țara, tinerii care dormeau pe apucate în stațiile de metrou și care, cu fețe palide de oboseală, ne controlau pentru a ne feri astfel de teroriști au demonstrat că există o rezervă importantă de angajare în favoarea comunității. Dar însăși ideea de revoluție le-a fost furată, și ei se văd astăzi confruntați cu spectrul șomajului.

Fenomenul „Piața Universității" a fost și el o explozie de speranță. Sute de mii de oameni din București și din întreaga țară au astăzi sufletul cernit de violența cu care s-a răspuns nevoii lor de adevăr și dreptate.

Cel mai insidios proces de dizolvare a speranței și de instalare a unei vinovate apatii îl reprezintă însă compromiterea unor idei-forță fără de care nu avem nici o perspectivă de a ne ridica din marasmul celor 45 de ani de guvernare comunistă.

Prin proliferarea neîngrădită a unor partide fantomatice se ridiculizează ideea de formațiune politică. Prin scrutinul în sistem de liste se formează un parlament cu o reprezentativitate dubioasă. Ideea de referendum, care ar putea deveni un instrument de exercitare a unei democrații autentice, este utilizată pentru scopuri politice imediate.

Mînă în mînă cu batjocorirea ideii de democrație merge terfelirea conceptului de economie de piață. Nu toată lumea își

mare măsură viitorul României – privesc politicul doar ca pe un cadru general pentru desfășurarea activității lor cu efect social imediat, prin crearea de locuri de muncă și prin mărirea și diversificarea ofertei de pe piață. Aici se află un alt capital de speranță, mai puțin spectaculos, dar tot atît de important ca și cel din sfera politicului. Acest capital este și el pus la grea încercare printr-un dirijism mascat care se slujește de pîrghii financiare pentru a reteza elanul întreprinzătorilor.

În contextul unei apatii generalizate, al penuriei de mijloace folosite în campania electorală, rezultatul alegerilor este o adevărată minune și un prilej de reînnoită speranță. Cum rezerva de speranță a unui popor se constituie cu greu, se uzează rapid și se reface doar în condiții excepționale prin procese incontrolabile, responsabilitatea celor aleși este covîrșitoare. Ei au șansa istorică, în măsura în care nu au aparținut birocrației roșii, să rupă cu tradiția corupției și a nepotismului. Ei nu vor putea eradica sărăcia nici în doi, nici în trei și nici chiar în patru ani, au în schimb acum și aici ocazia să instaleze puritatea. Dacă nu vor reuși, vom fi mai săraci cu încă o speranță.

GETA BRĂTESCU : „SURÎSUL", 1978, foto-desen

ANUNŢURI — CURIER

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

- **UNDE FUGIM DE-ACASĂ – ANCHETĂ „22"**
- **ACADEMIA ROMÂNĂ**
- **DIN NOU DESPRE MIRCEA ELIADE**
- **FRANÇOIS FEJTŐ: CONFRUNTAREA KÁDÁR – RAJK ÎN 1949**

REZULTATELE CHESTIONARULUI

Dorim mai întîi să mulţumim tuturor celor care au răspuns la acest chestionar reprezentînd — aşa cum s-a desprins din scrisori — cititorii cei mai fideli ai revistei.

Întrucît la redacţie continuă să sosească scrisori, am amînat cu două săptămîni publicarea acestor rînduri, explicaţii pentru numărul lor scăzut în raport cu tirajul revistei „22" fiind destule, de la tensiunea economică şi electorală a acestor luni, pînă la tariful crescut al cheltuielilor poştale.

Majoritatea covîrşitoare a celor care ne-au scris şi-au exprimat dorinţa ca revista să-şi păstreze structura şi orientarea tematică actuală.

Referitor la prima întrebare a chestionarului : „În ultimele 8 luni am cumpărat revista «22»", 84% dintre cititori au răspuns „la fel de des ca înainte" (i-am inclus aici şi pe cei abonaţi), 6,3% au răspuns „mai rar" iar 5,3% „mai des" ; nu s-au pronunţat 4,4%.

Această configuraţie a răspunsurilor a făcut ca întrebarea a doua („Am cumpărat revista „22" mai rar pentru că...") să aibă o adresabilitate limitată. Ne-a răspuns aici şi o parte a celor care au cumpărat revista la fel de des. Astfel, 6% consideră că revista este mai puţin interesantă ca înainte, 4% apreciază că este prea scumpă, iar 10% sînt de părere că este greu de găsit.

Întrebarea a treia se referea la rubricile cele mai citite. Ordinea stabilită în funcţie de punctajul acordat a fost următoarea :

1) Cronica politică	1021
2) Accente	935
3) Interviuri cu personalităţi cunoscute	890
4) Reportaje din actualitate	481
5) Articole despre cărţi	468
6) Cronică parlamentară	442
7) Revista presei	426
8) Film	261
9) Teatru	249

În ceea ce priveşte autorii preferaţi, ordinea rezultată în urma scrisorilor dv. este :

1) GABRIEL LIICEANU	823
2) GABRIEL ANDREESCU	665
3) GABRIELA ADAMEŞTEANU	638
4) DAN PAVEL	277
5) PAVEL CÂMPEANU	272
6) ANDREI CORNEA	266
7) ANDREI PLEŞU	263
8) HORAŢIU PEPINE	230
9) ANDREEA PORA	212
10) ILEANA MĂLĂNCIOIU	206
11) ALINA MUNGIU	203
12) ANDREI PIPPIDI	147
13) ELENA ŞTEFOI	115
14) PETRU CREŢIA	111
15) NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU	91
16) VLADIMIR TISMĂNEANU	88
17) MONICA LOVINESCU	87
18) BOGDAN GHIU	79
19) DORIN TUDORAN	71
20) RODICA PALADE	70
21) RADU POPA	69
22) SORIN VIERU	68
23) RADU CĂLIN CRISTEA, BEDROS HORASANGIAN	64
24) ŞTELIAN TĂNASE (deşi nu a mai publicat în ultimul an)	63
25) MIHAI ŞORA	62
26) ALEXANDRU PALEOLOGU	61
27) VICTOR BÂRSAN	60
28) SORIN DUMITRESCU	46
29) DOINA CORNEA, ŢIA ŞERBĂNESCU	41
30) RADU ENESCU	36
31) ŞT. AUGUSTIN DOINAŞ	32

(ceilalţi autori nemenţionaţi datorită punctajului prea mic). Există cititori care nu şi-au ierarhizat preferinţele, aşa cum există alţii care şi-au exprimat opţiunea pentru autori care n-au publicat în revista „22" (Octavian Paler, Roxana Iordache).

În fine, referitor la subiectele noi de care cititorii ar fi interesaţi, cel mai des amintit a fost conceptul de „educaţie" ; de asemenea, deş nomenite au fost domeniile sociologiei, psihologiei sociale, ecologiei, economiei, istoriei, religiei, filosofiei, faţă de alte subiecte solicitate de cititorii noştri :

— studii şi relatări asupra fazelor, stadiilor, tendinţelor şi realizărilor ţărilor foste socialiste în perioada de trecere la economia de piaţă ;
— trăsături caracteristice ale democraţiilor occidentale ;
— Est şi Vest : comparaţii, cauze, evoluţii ;
— politologie ;
— traduceri privind situaţia din Europa de Est ;
— rubrica de corespondenţă a cititorilor ;
— învăţăminte ;
— evenimente culturale în lume ;
— parapsihologie, fenomene paranormale ;
— o istorie a „obsedantului deceniu"

EDITURA HUMANITAS

Îi anunţăm pe cititorii noştri că Revista „22" se găseşte la vînzare şi în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS :

Bucureşti, Cl. Victoriei, 101
Iaşi, str. V. Alecsandri, 8
Timişoara, Bd. Revoluţiei (fosta librărie „Focla")
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Piteşti, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziţii permanente de carte HUMANITAS cu vînzare (la Fondul Plastic) :

Arad, str. V. Alecsandri, 1
Alba Iulia, str. Republicii nr. 5 (Biconfort)
Braşov, str. Mureşenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Galaţi, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS :

Arad, str. Lucian Blaga, 2–4 (Anticariat)
Bistriţa, str. M. Eminescu, 4–6 (Aletheia)
Botoşani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)
Craiova, str. Popa Şapcă nr. 4 (Omniscop)
Constanţa, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

REVISTA PRESEI

● De la 1 februarie 1992, la Cluj apare un nou cotidian independent, **Tribuna Ardealului**. Scos de sub tipar cu „mijloace modeste, şi încă departe de a putea fi editat la nivelul dorit de cei ce l-au întemeiat", noul cotidian impune un drum drept în continuarea unei tradiţii militante, al cărei întemeietori, cu o jumătate de secol în urmă, au avut tăria de a scoate unicul ziar românesc din Ardealul ocupat în 1940. Articolul de fond al primului număr din noua serie, **„Ce dorim noi"**, purtînd semnătura lui **Adrian Marino**, este o pledoarie în favoarea presei independente, chemată astăzi să reflecte cu obiectivitate şi energie critică vasta problematică a societăţii româneşti. Reportaj, eseu politic, anchetă, informaţii culturale, cam tot ce se poate impune interesului unui public pe cale de a deveni apatic, iată ce oferă şi ce poate reprezenta pentru Cluj **Tribuna Ardealului**. Ziarul este şi vocea care se plasează pe poziţii de echilibru între români şi minorităţile naţionale, militînd pentru conciliere prin dezvăluirea impostură instaurate în numele patriotismului de paradă al unor lideri ce compun, cu vehemenţă, peisajul politic actual. ● Realizatorii **„Memorialului durerii"** au strîns, în episodul de marţi 25 februarie, mărturii despre închisoarea din Rîmnicu-Sărat. În bezna Penitenciarului de Pedeapsă, cîţiva supravieţuitori păşesc din nou cu demnitate pe treptele înfundate în pămînt sub greutatea lanţurilor. Între ei — domnii Ion Diaconescu şi Corneliu Coposu, ultimul fiind „beneficiarul" a nu mai puţin de opt ani de claustrare totală. Destinele de-a dreptul miraculoase ale protagoniştilor acestui serial contrazic orice argumentaţie în defavoarea robusteţii morale a poporului român. Sperăm că au urmărit acest episod şi trepăduşii care publicau ieri, alaltăieri documente din care reieşea conlucrarea domnului Corneliu Coposu cu Securitatea, şi muncitorii care, în ianuarie 1991, au adus în faţa clădirii guvernului sicriul pe care scriseseră cu vopsea numele preşedintelui P.N.Ţ.C.D., şi piticii din CPEx, zugrăviţi în culori hagiografice de cei care scriu şi azi „comandant suprem" cu litere majuscule. Tuturor acestora li se cuvine lecţia de verticalitate a uneia dintre sutele de mii de victime ale regimului ce se încăpăţînează să reziste ● S-a consumat şi ultimul cadru din **Exerciţiu de admiraţie**, un film de Gabriel Liiceanu şi Constantin Chelba. Gabriel Liiceanu şi-a asumat, cu o admirabilă şi superioară discreţie, rolul de curier între garsoniera din Sipotul Fîntînilor nr. 1 — locuinţa lui Petre Ţuţea — şi spaţiul, claustrant şi acesta, din Cartierul Latin — reşedinţa pariziană a lui Emil Cioran, Constantin Chelba, profesionist al imaginii de primă mărime, a depăşit definitiv amatorismul pe care documentarul românesc l-a impus în numele normelor ideologice ale imaginii/mesajului de lemn. **Exerciţiu de admiraţie** este, poate, primul documentar românesc apt să rămînă într-o videotecă pretenţioasă. Cît despre forţa spirituală a celor doi protagonişti — Cioran şi Ţuţea —, două tragice şi uriaşe singurătăţi cugetătoare, aceasta e aproape paralizantă pentru spectatorul neobişnuit cu preajma genialităţii. ● Apare la Sibiu, sub direcţia poetului Ion Mircea, o „nouă serie nouă" a **„Transilvaniei"**, cu o prezentare grafică de excepţie (Doina Dumitrescu) şi un sumar ce-i adună laolaltă pe Octavian Paler, Dumitru Stăniloae, Nichita Stănescu, Majestatea Sa Regele Mihai I al României, Eugène van Itterbeek, I.P.S. Antonie Plămădeală, Daniil Sandu Tudor, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Pr. Alexandru Mircea, Constantin Noica, Nicolai Berdiaev, Karl Jaspers, Cardinalul Alexandru Todea, Nicolae Manolescu, Hans Küng, Hilarius din Poitiers, Pseudo-Dionisie Aeropagitul, Augustin, Theofil din Antiochia, Grigore de Nazianz, Martin Buber, Luiza Textoris. Intenţia echipei redacţionale — Sorin Dumitrescu, Mircea Ivănescu, Ion Mircea, Maria Cornelia Oros — este ca „Transilvania" să apară în şase numere pe an, concepute ca numere tematice sau încercări monografice. Numărul inaugural, închinat Bisericii Române, „se doreşte a fi o chemare la un autentic dialog teologic, o strană a păcii spirituale şi un punct de sprijin în oceanul de întrebări şi nelinişti care s-au abătut asupra omului de astăzi". În acelaşi „Argument", semnat de Ion Mircea, sînt anunţate temele numerelor viitoare : Rezistenţă — Disidenţă — Opoziţie, Europa, Cult şi Cultură, Sacrificiul ş.a.m.d. ●

„22"

Ilustrăm acest număr cu reproduceri din expoziţia personală **HORIA PAŞTINA, Teatrul Naţional, Galeria etaj 3–4**, Bucureşti.

ANUNŢĂM PE CITITORII DIN ŢARĂ ŞI DIN STRĂINĂTATE

În continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei. Doritorii se pot abona în următoarele condiţii : costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor nerecepţionate la timp) este de** 230 de lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 24%, în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, **dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale (144 lei). Costul abonamentului va fi de** 374 lei pe trimestru.

Pentru cadrele didactice, elevii şi studenţii din provincie, **costul unui abonament la Revista „22"** pe trei luni **va fi doar** 225 lei **(diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democraţie în Estul Europei" cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de** 225 lei **(pe adresa** Revista „22", cont 45103532, BCR, Filiala sectór 1, strada Londra nr. 10) **şi o adeverinţă din care să reiasă că sînt profesori, elevi sau studenţi (pe adresa :** Revista „22", Calea Victoriei 120, sector 1 Bucureşti, **pentru** Serviciul de Difuzare). **Expedierea revistei se va face de către redacţie, în costul abonamentului fiind incluse şi cheltuielile de expediţie.**

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 – BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificaţia pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec pe adresa Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este **de 60 dolari** pe an **(30 dolari** pe 6 luni, **15 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM** anual, **50 DM pentru** 6 luni, **25 DM** trimestrial, **360 franci francezi** anual, **180 franci** pentru 6 luni, **90 franci trimestrial).**

Pentru celelalte continente, **preţul unui abonament este de** 72 dolari anual, 36 dolari pe 6 luni, 18 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacţie. În costul abonamentului sînt incluse şi cheltuielile de expediţie.

Redacţia Revistei „22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia Revistei „22" este interzisă.

RADU CĂLIN CRISTEA

„DEȘTEPTAREA ROMÂNIEI"?

Cotidianul „Adevărul" punea, zilele acestea, față în față simpatiile politice ale electoratului la 20 mai '90 și cele de la recentele alegeri locale. Eliminînd tot ce indică relativismul unor sondaje de acest gen și acceptînd că, la „locale" (cu preponderență la alegerea consilierilor), votul a avut o încărcătură politică evidentă, compararea celor două rezultate poate deveni interesantă pentru marcarea unor deplasări în masa electorală. Iată cifrele. Mai întîi partidele cu creștere de popularitate, repet, față de 20 mai '90 : P.D.A.R. – de 4 ori, Convenția Democratică – de 1,92 ori, P.U.N.R. – de 1,7 ori. Partidele în descreștere de simpatie : F.S.N. – de 2,6 ori, M.E.R. – de 1,4 ori, U.D.M.R. – de 1,3 ori. Se înțelege că n-au fost luate în calcul partidele înființate după 20 mai '90, adică, în primul rînd, P.A.C.-ul și P.R.M.-ul ; punîndu-le și pe acestea într-o balanță, am mai adăuga, probabil, cîteva voturi în contul Convenției Democratice.

Nu știu ce (și dacă mai) citesc parlamentarii noștri, dar aceste calcule mi se par de luat în seamă în întîmpinarea legii partidelor politice, care aflu că e deja pregătită și omenește ar fi să devină funcțională înainte de alegerile generale. Adică este dovedit, într-o așezare în timp de doi ani, că ținerea de minte a electoratului nostru nu depășește mai mult de o duzină de partide. Impunerea unei rigori de 4–5% pentru pătrunderea în parlament, la fel ca în Occident, ar descărca limpezimea votului de aferările elucubrante ce populează îndeosebi spectrul sting al eșichierului politic de la noi.

Să continuăm cu prima categorie, a partidelor aflate în ofensivă. Primul pas al reformei a privit, cum se știe, împroprietărirea țăranilor, numai că legea pămîntului (cu destule, aș spune, suficiente aspecte viabile în plan teoretic) a încăput pe mîini inabile, cînd n-au fost corupte. Titlurile de proprietate întîrzie, țăranii nu investesc într-un pămînt care nu se știe dacă va fi al lor și, chiar dacă ar vrea s o facă, paralele lipsesc, iar întreținerea culturilor, de la arat la recoltat, costă o avere. Mai adaug faptul, dureros, dar previzibil, că incultura agricolă a țăranului nostru indică, în cel mai bun caz, o ieșire din analfabetism : limitat la a-și cultiva în jurul casei un pogon sau două de porumb ori sfeclă, țăranul se dovedise util în a suplini diferite munci pe care mecanizarea socialistă nu le putea acoperi. Bruse, vocabularul țăranului a fost asaltat de termeni foarte specializați, de perioade fixe de germinație, de compoziția chimică a unor substanțe, de structura solurilor etc., care l-au lăsat privind în gol. Să adăugăm că la sate difuzia informației rămîne lamentabilă și se rezumă, în cel mai fericit caz, la vizionarea programelor televiziunii. Una peste alta, țăranii au fost ușor de sedus de agrarienii domnului Surdu care nici nu s-a ferit să-și subintituleze partidul drept unul „de cadre". Încorporînd aproape în totalitate vechea nomenclatură agricolă, P.D.A.R.-ul a părut a decrispa psihologic prin soluția asocierilor agricole unde, este drept, cîștigul e mai mic, dar munca – puțină sau deloc, totul îți vine acasă și fără a-ți mai bombarda creierul cu dilemele agriculturii moderne. În concluzie, P.D.A.R.-ul, care este un F.S.N. în variantă agricolă, a colectat într-o proporție spectaculoasă și într-un ritm de invidiat întreaga derută a țăranului nostru, remodelînd-o și părînd a-i propune soluții în plan imediat. În eventualitatea fericită a unei evoluții normale a lumii rurale, acest partid probabil nici n-ar fi existat și, în orice caz, zilele sale atîrnă de un fir de ață foarte subțire numit, cu o vorbă mare, radicalizarea conștiinței țărănești.

Opoziția și-a dublat așadar voturile. E de discutat cîte voturi a acumulat prin propria putere și cîte le-a pierdut Frontul. Pînă acum, opoziția a încorporat, în toate pledoariile ei, despărțirea dură de structurile comuniste. S-a mai angajat să corijeze gafele enorme ale Frontului și ale președintelui Iliescu, asociat mental cu un soi de esență primă a F.S.N. A dat alte definiții ansamblului reformei, unele dintre ele sălbatec deosebite de cele ale partidului de guvernămînt. A propus o strategie de asanare morală a societății, de închegare a spiritului civil, de implantare profundă a structurilor statului de drept. Condiția opoziției și atuurile sale par a o plasa ca favorită în competiția politică, dar în concret, în toiul muncii, multe evaluări pot fi infirmate. Pentru că, să fim obiectivi, n-avem mai mult oxigen de cînd cu venirea dom-

nului Bleahu, cît despre întîmplările de sub aripa noului ministru Quintus, mai bine să nu amintim.

Ascensiunea P.U.N.R.-ului s-a plîat pe încordarea coardei naționaliste în toate societățile post-totalitare. La noi, miza naționalistă înfierbîntă multe minți pentru că există forțe importante, de o parte și de alta a baricadei, care s-ar volatiliza prin dispariția acestui conflict, pentru moment, indoor, de cancelarie. Diversiunea naționalistă a însemnat unul din exercițiile cele mai eficace în comunism și ar fi fost o copilărie să ne imaginăm că profesioniștii în domeniu și-au prezentat demisiile la primul trîmbițat revoluționar. Conflictul etnic convine, e stimulat de ambele părți și are o masă populară de manevră. Justiția noastră tace și singurul succes partiei Democratice) și-au alungat alegătorii pentru că partidul se mută de colo-colo și, politicește vorbind, rămîne de o amorfă omogenitate „meduzieră". Pierde teren și U.D.M.R.-ul, din motive mai greu de înțeles. Populația de etnie maghiară îi reproșează probabil nu că n-o protejează, ci c-o protejează ineficient, făcînd-o părtașă la o vrajbă defel comodă. Cum pierderea de voturi e însă masivă, explicația cea mai plauzibilă mi se pare că vine din altă parte : etnia maghiară a votat, atunci și acum, în bloc compact, numai că una era euforia votului la 20 mai și altul absenteismul de acum. E de așteptat, de asemenea, ca noile alegeri de la Tg. Mureș să mai micșoreze din proporțiile, totuși, foarte clare ale declinului udemerist (asta dacă, Dumnezeu să lamentar al întîmplărilor tragice din martie '90 a fost un eseu filozofic compus de N. S. Dumitru. Presa naționalistă se zbenguie în voie și, exemplul este proaspăt, e achitată de justiție pentru calomniile proferate. Nimeni nu e pedepsit, nimeni nu retractează informațiile eronate, sînt acceptate falsuri grosolane și jigniri, oriunde, penale. De cealaltă parte funcționează un guvern de dreapta care, fie și din considerente electorale, nu-și poate îngădui o stingere definitivă a tensiunilor. I-ar fi foarte lesne să încerce măcar, fie și printr-o declarație oficială, să spunem, privind recunoașterea actualelor frontiere. Ca și P.D.A.R.-ul, P.U.N.R.-ul parazitează acest spațiu al încordărilor artificiale, întrind în pielea eroului național care apără de vînzătorii de neam și țară : piesă bulevardieră, cu un public însă în creștere.

Să trecem la partidele care pierd voturi. Involuția M.E.R.-ului ne lasă reci pentru că într-o societate fără bani, adică fără putere ecologică, e un miracol că există asemenea mișcări. Pendulările M.E.R.-ului (independent apoi în Carta frontistă, iarăși independent și, în fine, dîndu-și mai peste tot voturile Conven-

mă ierte, nu cumva și sondajul de la care am pornit să fi fost desenat cu o cerneală de infuzie vetristă...)

În fine, Frontul. O cădere în gol și nu în zborul planat ce ar fi îngăduit restructurări din mers. Îndeosebi, pe 23 februarie, Frontul a votat ca un corp fără cap, într-o lipsă de coordonare inexplicabilă pentru un partid ce cîștigase atît de mult teren. Într-o defensivă dezordonată, oamenii vechi ai Frontului au votat anapoda, fie trecînd în tabăra opoziției, fie aliindu-se cu dușmani de moarte ca P.R.M., fie neparticipînd la votare. Ca în jurul unei cloști, în preajma liderului național s-au strîns specimene politice de orientări absolut divergente, de la centru-dreapta la extrema-stîngă. Autodefinit de „centru-stînga" (deci de un spirit principial conservator, fie și doar prin inclinația expresă către norme imperative de protecție socială), Frontul s-a deplasat brusc către „centru-dreapta" prin emanațiile liberale ale programului său de reformă. La fel, internaționalismul său „de stînga" (probat, între altele, de o onorantă declarație publicată în preajma puciului de la Moscova) a cunoscut dese și constante bruieri „de dreapta", naționalismul Frontului (cel puțin în varianta celor de la „Azi") luîndu-se, mai ales în ultima vreme, la o întrită veselă cu cel de la „România Mare". Intrate într-o fază centrifugală, aceste tendințe au explodat și nimeni nu mai pricepe acum cine și ce e F.S.N., desigur, în afara liderului național care și în ciur [illegible] seism interior a cărui primă (poate singură) victimă va fi chiar dl. Roman, care e greu de presupus că va rezista atîtor atacuri : ale președintelui, ale parlamentarilor F.S.N. (unde e cert că dl. Roman nu mai deține majoritatea, vezi și recenta moțiune contra sa a celor 100 de parlamentari), ale celor expulzați în timp (Secăreș, Pasti, Mureșan), ale celor obosiți de autocratismul liderului național. Din cloșcă falnică, acesta a ajuns o găină plouată, zburlindu-se la cel mai mic repros, ferindu-se de ochii lumii, înconjurîndu-se de persoane de calibru politic de la mic la mediu și divulgînd o psihologie de asediat. Căderea Frontului era așteptată și trebuie să-i recunoaștem actualului lider național (în funcție – cel puțin pînă la data redactării acestui articol) măcar meritul de a fi menținut pe ape o navă cu atîtea găuri.

Acestea ar fi cîteva speculații, sper, nu prea departe de adevăr. Ultima întîlnire la urne a electoratului echivalează pentru mulți cu „Deșteptarea României". Mi-aș îngădui să fiu mai circumspect. Mai întîi, pentru că nu se știe ce idei mișună prin mintea unei treimi din populația țării. Apoi, pentru că regrupările din Front vor polariza alte interese și să ne ferească Dumnezeu ca acestea să le polarizeze și pe cele ale televiziunii. Trei – pentru că nu știm dacă data viitoarelor alegeri (o dată pe care Frontul va dori s-o împingă cît mai departe) nu va oferi opoziției alese un spațiu suficient pentru a-și demonstra ineficiența pe plan administrativ. Patru – pentru că și asupra opoziției unite planează dubii, partidele în jurul cărora se vor face valuri fiind, s-ar părea, P.N.L. și U.D.M.R. Motive mai mult decît serioase pentru a aștepta eventuale surprize de la un electorat mai mult maleabil decît ductil. Unul dispus adică, senin, să-și parodieze propriul triumf.

DANIEL VIGHI

RADIOGRAFIA LIMITEI

Încerc să înțeleg omul cu nostalgii comuniste și cred că-l pot înțelege, cred că o parte din el doarme și în lăuntrul meu cel mai din lăuntru. Deși am fost amestecat în toate eforturile pentru democratizarea țării, am fondat împreună cu alții Societatea Timișoara, am participat la lansarea spre țară a Proclamației, am trecut și prin Piața Universității cu salutul Timișorei, am participat la zeci de mitinguri minimalizate și batjocorite discret și eficient de televiziune, cu toate acestea, zic, lumea aceasta nu este a mea. Nu sînt în largul meu și nici nu mă pot lăuda că m-am adaptat, că sînt cu totul omul lumii noi. Din dimineața de 15 decembrie 1989 și pînă astăzi nu mi-am revenit din buimăceală, trăiesc într-un stress nemilos, cu exaltări matinale, cu oboseli crîncene în seri îmbîcite de tutun, prin ședințe în care îmi risipesc timpul din cauza unor credințe de sub fascinația cărora nu mă pot sustrage. În zilele acelea de după, am crezut că în toată țara s-a întîmplat o revoluție care a împăcat pe ai noștri cu lumea democratică. Naivitatea aceea de atunci o plătim, cei care n-am reînțărcat încă, prin indignări fără capăt, insomnii, enervări, exaltări de o clipă, o sete căreia nu-i pot da nume, o nevoie de altceva, o adulmecare a noului care totuși se întîmplă, năvălește încet, și poate că de aceea mai temeinică, peste noi. Trăim în libertate. A năvălit peste noi istoria cu toate ale ei după ce decenii am trăit în afara ei, suspendați între miracolul faptei cu ecou în istorie și oboseala dublată de tentația permanentă a leșirii din balamuc, din iarmarocul politic românesc.

Libertatea care ne obosește, care ne dărîmă lenea mintală, cîrcelile odihnitoare, libertatea care ne scoate din blîndețea ocrotitoare a anonimatului furnizat de lozincile cu poporul și pentru popor. Libertatea care este o formă de a trăi pe cont propriu. Libertatea care este oboseală, este enervantă, sîcîitoare. În libertate trebuie să fii într-un fel sau altul, în libertate nimic nu se estompează, ci, dimpotrivă, totul se amplifică, fiecare diferență, fiecare nuanță, fiecare calitate sau fiecare minim defect moral se văd ca la lumina zilei. În libertate prostul este încă mai prost, canalia și mai și cinstea și principialitatea răzbesc și ele, cu toate că mulți dintre păcătoșii lumii noastre dintre Carpați și Dunăre încearcă să înece-seze totul, să amestece binele cu răul, minciuna cu adevărul, imoralitatea de balamuc cu cinstea și omul moral, de care societatea românească are nevoie ca de aer. Domnii aceia caută să ne lipsească de libertatea de a deosebi valorile morale de imoralitatea în care au trăit și în care vor să ne tragă pe toți dintr-un sentiment de frustrare, de ură și de cinism triumfalist care beneficiază și ele de libertate, pentru că libertatea atunci este veritabilă cînd folosește sau, mai bine spus, poate fi folosită în egală măsură și de către cei buni, și de către cel rău. Ba mai mult, aș zice că în lipsa acestei înfruntări care stîrnește gîndul, adică atitudinea, nu este posibilă gîndirea liberă. Din această înțelesuri nu se poate ieși, chiar și prin simplul fapt că toți sîntem obligați să ne definim în raport cu ce se întîmplă. Avem desigur libertatea să spunem că nu ne interesează ce se întîmplă, avem libertatea să spunem că totul e o apă și-un pămînt, avem libertatea să punem semnul de egalitate între „Romînia Mare" și Doina Cornea, avem libertatea să-i considerăm mai scutiți pe Nicolae Dragoș decît pe Mircea Dinescu. Putem să spunem că nu ne interesează corupția, copiii abandonați de pe străzi, cerșetorii care trăiesc prin lagărele porcelite orfelinate, ologii, cerșetorii, furturile de prin ministere și primării în numele economiei de piață și altele încă. Despre toate putem spune, avem libertatea să spunem, că nu ne interesează, că nu pot fi schimbate, putem spune că nimic nu se poate schimba, că poporul este imun la democrație, că este sfîrcat de sărăcie, că nu dorește decît să fure și să lenevească. Le putem spune pe toate acestea și mai putem ca să plecăm din țară în numele acestor idei. Cu acest popor nu se poate face nimic, putem spune și putem să-i întoarcem spatele și să plecăm. Să-l uităm. Mai putem să spunem că, dimpotrivă, popor ca al nostru nu se găsește oricît ai scormoni toată Europa, că hărnicie, frumusețe și bogății ca la noi nu-i niciunde. Poți spune și așa, în libertate se poate. Unii o și fac. Îl îmbracă pe Iisus în costum popular românesc și visează la fundamentalisme orientale. Se poate și așa, trebuie să ne obișnuim cu diversitatea, cu împestrițeala și zarva opiniilor, a ideilor, cu nerușinarea publică și cu hărnicia demolatoare a foștilor. Un singur lucru nu se poate în această libertate fără margini: să nu ai absolut nici o părere, nici o atitudine, să fii complet în afară. Așa ceva nu se poate decît prin asumarea libertății (posibile) de a tăcea perpetuu sau de a te azvîrli în Bega sau în Dîmbovița. Există posibilitatea de a refuza lumea în acest fel și doar prin el, doar astfel, putem spune cu adevărat că ne este total indiferent. Suicidul este libertatea de a fi indiferent în absolut, este curajul de a-ți asuma indiferența pură. Restul argumentărilor sînt lașități deghizate sau culpabilități vechi care visează să se cicatrizeze degeaba în mantaua albă a unei superiorități care nu-și are termen de referință. Decît așa, atunci sînt de preferat senatorii Dumitrașcu sau Văcaru, ori hulitori de felul lui Vadim Tudor sau Adrian Păunescu, cel puțin aceștia pot fi folosiți ca material didactic în pedagogia unui pe termen lung în care o parte dintre noi se încăpățînează să creadă.

ELENA STEFOI

DEFORMĂRI... „PATRIOTICE"

**De o vreme încoace, „vitrina cu imagini" a României tinde să dețină în preocupările oamenilor noștri de stat un loc aparte. Aceștia sînt convinși că opozanții au „făcut mult rău țării", criticînd puterea de guvernămînt, și că mai mult decît de ajutor economic și financiar avem acum nevoie de o părere bună a Occidentului despre intențiile echipei de la vîrf. După modelul celor pe care i-au înlocuit, puternicii zilei au hotărît că aici, în țară, n-are decît să ne sufoce mizeria, să ne dărîme minerii guvernele, să ne dea lecții de democrație foștii staliniști : principalul e să păcălim străinătatea, s-o convingem că sîntem tare mîndri de noi înșine și de lichelismul românesc postrevoluționar, s-o obligăm să constate că numărul nemulțumiților călători în Occident poate fi oricînd depășit de numărul mulțumiților care se deplasează pe banii statului pentru a consolida pozițiile regimului actual prin laude, justificări, minciuni gogonate. Și tot după modelul celor pe care i-au înlocuit, autoritățile noastre au hotărît că oricît de săraci am fi, avem destui bani pentru o sistematică propagandă peste hotare. Adepți ai „continuității", oficialii, veșnici admiratori ai inteligenței de tip ceaușist, și-au dat seama că se pot „salva" folosindu-i și acum, ca și altădată, pe unii sau pe alții dintre românii occidentalizați și dispuși să vadă din depărtare doar partea roz a libertății noastre (cum văzuseră, pînă spre 1989, doar „patriotismul" dictatorului, „independența" lui față de sovietici, șmecheria cu care i-a dus de nas deopotrivă pe unii oameni politici din vest și pe fruntașii comuniști din est). Cohortele de informatori plasate pe vremuri cu dibăcie în Occident (de la posturi de radio la universități, de la restaurante cu specific național la farmacii deschise în colțul străzii pe care se afla o ambasadă sau alta), nu puteau rămîne nevalorificate, pentru că actualii noștri conducători sînt obsedați de re-valorificarea experiențelor, metodelor și strategiilor în cultul cărora au crescut. Românii rezidenți în străinătate au fost „triați", așadar, încă o dată în funcție de disponibilitatea lor pentru compromis, de înclinările lor șovine, de agresivitatea cu care cred în superioritatea ființei naționale, de culpabilități, complexe, resentimente, nerușinare. Nici fostii legionari nu sînt de lepădat acum, cînd e în joc „ființa națională" și ungurii, evreii ori țiganii ne-au devenit de-a dreptul dușmani. Ei îl preferă — și prin străinătățuri ca și pe la România Mare — pe dl. Iliescu, întrucît îl consideră „arc de lumină peste Carpați". Bineînțeles, și în afara țării, ca și înăuntrul ei, „patrioții" responsabili cu imaginea României s-au ferit ca de dracu' de oameni cinstiți, lucizi, independenți în gîndire și în manifestări, care au dovedit că nu vor confunda niciodată România cu proprii ei conducători, nici dragostea de patrie cu capacitatea de a debita neadevăruri, nici binele poporului cu soarta celor preocupați să-și mențină la nesfîrșit privilegiile. Ani de zile comuniștii au cheltuit sume enorme pentru a dezbina și învrăjbi exilul românesc, pentru a-l transforma pe mulți dintre cei plecați din țară în informatori de rapoarte informative despre „incomozii" lor concetățeni. Pe plan extern, ca și pe plan intern, frontiștii îi răsplătesc acum pe fricoșii-„înțelepți", adică pe turnătorii cuminți și încearcă să-i marginalizeze ori să-i compromită de-a dreptul pe îndrăzneții rămași îndrăzneți. Vechea Securitate pîndea zilnic acțiunile demascatoare ale „dușmanilor" („vînduți" — cine nu știe ? — „agenturilor străine") și le contracara în fel și chip, fie prin encomiastice apariții editoriale, interviuri și reportaje, fie prin mitinguri și manifestări pro-ceaușiste ori amenințări mai mult sau mai puțin discrete. Vigilenți și la fel de convinși de sarcina lor patriotică, frontiștii pîndesc și ei întîlnirile și dezbaterile publice ale foștilor revoltați din exil și, mai ales, manifestările la care participă opozanți invitați din țară („vînduți" — cum altfel ? — acelorași „agenturi străine", de vreme ce nu sînt trimiși și „avizați" de... Serviciul Român de Informații). Metoda contracarării, a organizării în paralel a unor importante festivități bine popularizate funcționează și acum fără greș. La Berlin, de exemplu, unde un grup de scriitori germani originari din România a inițiat zeci de acțiuni de protest împotriva lui Ceaușescu, se pun bazele unei mari Societăți Româno-Germane exact în ziua și la ora care Comitetul pentru drepturile omului al Fundației Heinrich Böll (ai cărei membri sînt respectivii scriitori) invită pe cei interesați la un dialog despre situația presei independente și a culturii în România. Poate, coincidența e întîmplătoare. Dar nu e întîmplător faptul că din nucleul de inițiativă al susnumitei Societăți fac parte persoane alese de domnul Caius Dragomir, secretar de stat la Secția pentru imaginea României. Bineînțeles, un secretar de stat operează cu criterii „serioase" și are tot dreptul să creadă că nu poți sluji cum trebuie țara dacă mizezi pe personalități culturale. De asemenea, un secretar de stat, căruia-i apasă pe umeri o astfel de grea sarcină, e liber să creadă că prietenia româno-germană nu se poate consolida apelînd la cei care au stat în pușcărie, hărțuiți de patriotica noastră Securitate, ci doar la cei care i-au hărțuit și i-au obligat să aleagă exilul. Dar pot fi oare neînregimentabilii greu de minții înlocuiți oricînd și oriunde ? Fot oare „aleșii" unui secretar de stat să „concureze" cu adevărat cu autorii unor cărți importante, cunoscute și în Germania și în România ? Cît despre „imaginea noastră în lume", oricîte asociații, societăți și ligi ar înființa SRI-ul, guvernul și președinția, pentru ca sau împotriva ei lucrează multe alte realități la care organele noastre specializate refuză să se gîndească. Cine poate „construi", „vinde" și „impune" părerea că România e o țară europeană, atîta vreme cît îți trebuie o jumătate de zi să obții o legătură telefonică între București și Bonn ? Cine poate „controla" și „finanța" imaginea României, dacă într-un aeroport occidental trei români scot din sărite restul pasagerilor, vorbind tare și rizînd prostește, convinși că ei sînt buricul pămîntului și că nu trebuie să le pese cîtuși de puțin de dorințele ori de comportamentul celor din jur ? Cine poate „atrage" investitorii străini, turiștii și politicienii dacă lîngă punctul de vamă de la Nădlac te întîmpină un miros care vine parcă de la o fermă de porci, iar la Otopeni, dacă îi dai bună ziua celui care te controlează „de bombe", riști ca acesta să se uite la tine ca la un nebun ?

Guvernanții noștri par să-și dea seama că trebuie să arătăm lumii o altă față. Dar ei nu vor decît să machieze partea hidoasă a chipului nostru cu mîna „profesionistă" a foștilor-actuali-viitori securiști. Convinși că succesul e asigurat pentru că însuși Ceaușescu a experimentat cu bune rezultate procedeul, ei ignoră cu desăvîrșire faptul că un chip, oricît de artistic falsificat și de modern șmăcuit, își dezvăluie pînă la urmă expresia respingătoare dacă picioarele care-l poartă luptă din greu cu mocirla. Și dacă tot se dau mari patrioți, Secția pentru imaginea României ar putea accepta că, decît o armată de măscăricii specializați în confecționarea măștilor de uz extern, ne-ar fi mai de folos o echipă europeană de salubrizare.

ANDREI CORNEA

FRONTUL NU ŞTIE SĂ PIARDĂ

Paradoxul democraţiei

Există un faimos paradox al democraţiei care sună în felul următor: un parlament liber şi democratic ales are autoritatea să adopte o lege nedemocratică ce ar restrînge sever drepturile omului? Mai mult, un asemenea parlament are autoritatea să confere puterea în stat, prin vot democratic, unei tiranii? Chestiunea nu este nicidecum academică, iar istoria mai veche sau mai nouă ne-a furnizat astfel de situaţii, spre exemplu felul în care Hitler sau mareşalul Pétain au ajuns la putere. Desigur, spre a preveni ca o democraţie să se transforme în chip legal şi democratic în contrariul său, există constituţiile care pot clasifica drept ilegitime anumite legi, indiferent de multitudinea voturilor pe care ele le-ar primi. Sînt, de asemenea, create Curţile Constituţionale, autorizate să declare atare legi ca neconstituţionale. Şi totuşi, nu e greu să ne dăm seama că toate aceste bariere juridice ridicate împotriva tiraniei se pot dovedi insuficiente. Un grup de judecători corupţi şi partizani ai unei mişcări politice radicale ar putea închide ochii în faţa neconstituţionalităţii unor legi, iar o constituţie, mai ales atunci cînd ea nu are de partea ei sancţiunea timpului şi a tradiţiei, ar putea fi nu tocmai anevoie într-un sens nedemocratic şi autoritar.

În ultimă instanţă, se vede că numai existenţa unor profunde convingeri democratice în largi segmente ale populaţiei, stabilizarea unei societăţi civile bine articulate şi mai ales hotărîrea neclintită a majorităţii partidelor şi a actorilor politici de a juca pînă la capăt şi fără rest jocul democraţiei sînt capabile să ofere garanţii suficiente că alunecarea spre o formă sau o alta de tiranie sau de fundamentalism sînt excluse.

Duplicitatea Frontului

Din păcate, mai cu seamă ultima garanţie — cea legată de caracterul democratic al principalelor forţe politice ale ţării — nu este încă îndeplinită la noi. Într-adevăr, o serie de „întîmplări" petrecute mai ales după primul tur de scrutin al alegerilor locale indică fără drept de apel că Frontul Salvării Naţionale nu poate fi considerat, în mare, un partid cu convingeri democratice, iar liderul său, Petre Roman, nu este un om politic dispus să joace jocul democraţiei pînă la capăt. Orice speranţe, orice iluzii în această privinţă au fost infirmate de fapte. Ceea ce nu înseamnă că în Front nu se pot găsi şi democraţi autentici; dar numărul lor este, cred, mic şi nu ei sînt cei care determină acţiunile Frontului.

Problema fundamentală a Frontului ca partid de guvernămînt a fost şi este conilierea a două atitudini, în esenţa lor ireconciliabile: astfel, Frontul doreşte să stabilizeze dominaţia unui fel de „eşalon secund" al nomenclaturii comuniste în condiţiile noi ale prăbuşirii ideologice, politice şi economice ale sistemului comunist şi ale emergenţei unui nou capitalism în România. Acestui „eşalon secund" i se adaugă o serie de oameni, care, fără să fi avut vreo funcţie semnificativă sub vechiul regim, aveau instinctele şi reflexele autoritare corespunzătoare. Problema e că aceste instincte şi atitudini, cît şi „nostalgia puterii" avută de Front nu se pot exprima, în general, direct şi nemijlocit, atît din pricina presiunilor interne, din ce în ce mai articulate, aşa cum au dovedit-o chiar rezultatele alegerilor locale, cît şi din pricina presiunilor externe. Pe scurt, problema Frontului — şi implicit, a societăţii româneşti — este că el vrea puterea cu orice preţ, într-o lume în care cei ce voiau puterea cu orice preţ au pierdut războiul.

Iată de ce Frontul este nevoit să respecte anumite reguli şi să vorbească limbajul democraţiei, travestindu-se în hainele atrăgătoare ale unui partid social-democrat ce aşteaptă recunoaşterea oficială din partea Internaţionalei Socialiste, se proclamă partid al Revoluţiei române şi se străduie să-şi facă reprezentanţi acceptaţi în Consiliul Europei. Uneori, această travestire îi reuşeşte destul de bine, făcîndu-te să crezi în posibilitatea unei reconversiuni lăuntrice autentice. Dar aceasta se întîmplă doar atîta vreme cît Frontul îşi simte dominaţia politică neafectată în chip serios. Atîta vreme cît Frontul e în cîştig şi se simte în siguranţă, el poate arăta o faţă relativ democratică şi e în stare chiar să multiplice gesturile de generozitate faţă de adversarii săi. Dar nu şi cînd pierde şi îşi simte supremaţia ameninţată. Atunci, de abia, adevărul iese la suprafaţă. Şi aceasta este că Frontul nu ştie şi nu are intenţia să piardă.

Ilegalităţi şi complicităţi

Au fost destule indicii: încetineala suspectă cu care rezultatele electorale defavorabile Frontului au fost anunţate, apoi ridicola apariţie la TV a unor reprezentanţi ai aceluiaşi partid, care au acuzat presupuse fraude electorale comise de Convenţia Democratică. A urmat înmulţirea, în diferite localităţi, a manifestelor calomnioase la adresa opoziţiei, încercări aberante de a rechema demonii neexorcizaţi ai naţionalismului şi fricii de nou. De o gravitate incomparabilă însă cu toate acestea a fost apariţia perfect ilegală, cu trei zile înainte de al doilea tur al alegerilor, a unei aşa-zise „Legi pentru linişte şi adevăr", prin care Frontul, nemulţumit de activitatea de supraveghere a alegerilor, desfăşurată de „Pro Democraţia" şi de „LADO" (şi care i-au limitat drastic posibilităţile de fraudă), a încercat să-şi trimită membrii de partid în calitate de observatori ai celui de-al doilea tur de scrutin. Rezultatul a fost un eşec flagrant pentru Front. Ceea ce e însă foarte grav a fost nu doar încălcarea fără apel a legii electorale care interzice ca observatorii să fie afiliaţi vreunui partid, ci şi cinismul cu care dl. Petre Roman a încercat să justifice într-o prezentare televizată această acţiune ilegală a partidului pe care îl conduce. Or, chiar dacă pretextul înfiinţării acestei „Legi" ar fi fost corect — presupusul partizanat nedeclarat al celor de la „LADO" şi „Pro Democraţia" — ex-premierul şi „liderul naţional" ar trebui să ştie că la o ilegalitate nu se răspunde cu altă ilegalitate. Într-un stat de drept. Fără îndoială că ştie, dar iritarea pricinuită de pierderile electorale l-a făcut să-şi piardă controlul. Dar aceasta dovedeşte că atît dl. Roman cît şi Frontul sînt, în continuare, dispuşi să recurgă la orice mijloace — inclusiv ilegale — pentru a păstra puterea. Cine îşi imagina că a treia şi a patra mineriadă şi consecinţele lor au dat acestor oameni o lecţie şi că, indiferent de ceea ce cred în forul lor interior, acţiunile le vor fi dominate de pragmatism şi de inteligenţă, şi-a făcut iluzii. Precum aristocraţii francezi reveniţi odată cu Restauraţia, şi despre oamenii Frontului se poate spune că „n-au uitat nimic şi n-au învăţat nimic". Iată de ce semnalele de reconciliere de după alegeri — declaraţii, cupe de şampanie — nu mai trebuie să înşele pe nimeni.

În sfîrşit, trezeşte multă îngrijorare disponibilitatea Frontului pentru orice fel de alianţe electorale. Fiindcă o alianţă electorală este şi o alianţă politică. Or, la cel de-al doilea tur de scrutin cel puţin, Frontul a dovedit că este dispus să apeleze la voturi sosind de la forţele cele mai reacţionare ale ţării: Uniunea Stîngii şi Partidul România Mare. De asemenea, Frontul a susţinut în general, în Transilvania, candidaţii PUNR împotriva celor ai CD, deşi politica de exacerbare naţionalistă a PUNR-ului nu e de natură nici să garanteze pacea socială în oraşe precum Cluj, Oradea sau Tg. Mureş, nici să sporească credibilitatea internaţională a României în ceea ce priveşte respectarea drepturilor minorităţilor naţionale.

Împrejurarea însă că în cotidianul „Azi" — organ al FSN — a putut apărea un apel al PRM prin care simpatizanţii să fie invitaţi să voteze la al doilea tur de scrutin cu „trandafirul", cît şi faptul că, la Galaţi, Frontul nu a dorit o alianţă electorală cu CD pentru înfrîngerea candidatului USD, marchează complicităţi a căror seriozitate nu mai are nevoie a fi subliniată. Un partid ce-şi zice social-democrat acceptă, prin publicaţia sa oficială, sprijinul manifest al fascisto-comuniştilor de la „România Mare"; un lider supus luni de-a rîndul unor injurioase atacuri din partea aceleiaşi publicaţii consimte ca în oficiosul Frontului să aibă acces cea mai şovină şi mai murdară formaţiune politică românească; un partid a cărui legitimitate mereu afişată ar fi, chipurile, revoluţia din 1989 şi care oferă sprijin electoral tacit nostalgicilor lui Ilie Verdeţ la Galaţi, în loc să susţină deschis candidatura partidelor democratice; toate acestea indică nu doar o extremă cupiditate pentru putere, o totală lipsă de caracter, o absenţă a unei ideologii articulate, dar şi o nesfîrşită stupiditate. Căci o minimă inteligenţă ar fi trebuit să sugereze conducătorilor Frontului că în actualele condiţii geo-politice un pact de orice fel cu „România Mare" sau cu USD-ul şi, în general, cu vreo formă de extremism compromite orice şansă de respectabilitate nu numai în interior, dar şi în exterior.

„Adicţia" pentru putere

Se va spune însă că Frontul este divizat, în pragul scindării şi că deci multe dintre cele amintite aici se explică nu printr-o politică de ansamblu, ci prin lipsa coerenţei interne. Din păcate, toate datele arată faptul că, în pofida marilor diviziuni interne, ceea ce îi uneşte pe majoritatea membrilor Frontului este adicţia pe care au făcut-o pentru putere şi incapacitatea de a accepta eşecul. Că este aşa, au dovedit-o şi explicaţiile oferite de dl. Roman şi de alţi membri marcanţi ai Frontului pentru reculul înregistrat în alegerile locale: ei vorbesc despre dificultăţile inerente tranziţiei, despre moştenirea grea lăsată de Ceauşescu, despre situaţia internaţională defavorabilă, despre evoluţia inevitabilă a oricărui partid de guvernămînt. Dar nu recunosc nici o greşeală specifică: rolul avut de mineriade, oamenii bolii produse de campaniile de denigrare, rolul diversiunilor naţionaliste, faptul că s-au blocat în mod constant pe „forţă", precum domnii Bârlădeanu, Dan Martian sau Ion Iliescu — toate acestea răspunzătoare de mari daune materiale şi morale pentru ţară.

Evident, conferinţa naţională a Frontului din martie va clarifica, probabil, multe aspecte. Dar mă tem că ea nu va limpezi chestiunea esenţială: capacitatea Frontului de a deveni un partid democratic. Iar aceasta deoarece majoritatea celor ce compun Frontul — de la ex-premierul Roman, pînă la senatorul Văcaru — rămîn, prin structura lor, în stare de orice complicităţi şi chiar de ilegalităţi crase pentru a păstra puterea. Căci puterea pentru ei nu este un mijloc, ci un scop, unicul pe care îl au. Ei ştiu că valorează foarte puţin fără ea, că nici prin talentele personale ori capacităţi profesionale nu pot arăta nimic demn de a fi reţinut. Iar fiindcă au deţestat atît de mult opoziţia, ba chiar ideea de opoziţie, le este cu neputinţă să se imagineze ajunşi în opoziţie.

Perspective imediate

Iată de ce ar fi o idee nefericită ca opoziţia — Convenţia Democratică — să creadă că rezultatele bune obţinute în alegerile locale reprezintă un cec în alb pentru cele care vor urma. După părerea mea, urmează o perioadă plină de pericole, cînd loviturile sub centură, diversiunile, campaniile de presă denigratoare, chiar ilegalităţile sînt de aşteptat, iar Convenţia trebuie să le anticipeze şi, păstrîndu-şi unitatea, să contraatace, desigur, în limitele decenţei şi ale adevărului. Problema este, de fapt, că nici un adversar nu este mai primejdios decît cel în care rapacitatea se aliază cu mărginirea pe fondul unei vulgare violenţi. Iar un asemenea adversar este, în momentul de faţă, din nefericire, Frontul Salvării Naţionale, al cărui unic record în istorie va rămîne probabil rapiditatea fără egal cu care a dezamăgit şi a înşelat milioane de speranţe. Dar pînă la judecata istoriei mai este vreme.

PAVEL CÂMPEANU

CENTRUL INDEPENDENT DE STUDII ȘI SONDAJE – C.I.S.

15 – 20 februarie 1992

Alegerile locale in retrospectivă

Rezultatele recentelor alegeri locale au scos la iveală cel puțin trei aspecte care le depășesc : partidul la putere se află intr-un accentuat declin ; opoziția se află în ofensivă ; democrația a cîștigat teren. Aceasta este una dintre interpretările posibile. Cum sînt privite însă aceste alegeri de principalul lor actor — electoratul ?

Pentru a obține unele informații în această privință, Centrul nostru a întreprins un sondaj care a avut loc îndată după primul tur de scrutin pe un eșantion de 1 231 persoane cu drept de vot, domiciliate în 30 de localități urbane și 29 rurale de pe raza a 33 județe, cărora li se adaugă Capitala.

Transparență selectivă

Volubilitatea oficială a destăinuit multe despre primari și consilieri, dar aproape nimic despre voturi. În pofida acestei reveniri la doctrina secretului de stat, evidentele nu au cum să fie arcuite. Rezultatele acestor alegeri aduc, în peisajul vieții politice din România, cîteva schimbări subiacente :

1. dintr-o prezență mai curînd marginală opoziția se afirmă ca o forță redutabilă ;

2. majoritatea alegătorilor care susținuseră în 1990 FSN-ul au votat acum împotriva lui ;

3. în ciuda acestei contracții violente a bazei lui electorale, Frontul rămîne încă formațiunea care își atrage cele mai multe sufragii ;

4. alegătorii dezamăgiți de Front s-au orientat în trei direcții : spre principalele formațiuni ale opoziției, spre formațiuni intermediare sau extremiste și spre absenteism.

Apariția acestor tendințe a fost semnalată de sondajele CIS cu multe luni înainte (vezi de ex. „Preludii ațonale la campania electorală" în „22" Anul II Nr. 40, din 11–18 octombrie 1991). Remarca nu are în vedere calitatea sondajelor, ci soliditatea tendințelor. Persistența lor între momentul cînd au fost descifrate prin sondaj și momentul cînd au fost confirmate prin opțiunile electoratului dovedește că sursa acestor tendințe se găsește dincolo de circumstanțele imediate care au premers alegerile din februarie. De persistența, întărirea sau regresia lor depinde desfășurarea episodului următor : alegerile legislative.

Rudimente de sociologie electorală

Observația de mai sus nu face altceva decît să ilustreze un adevăr care sare în ochi : referendumul asupra Constituției, alegerile locale, alegerile parlamentare, alegerile prezidențiale și, eventual, referendumul propus de unii asupra formei de stat, nu reprezintă numai cinci evenimente electorale separate, înghesuite într-un interval extrem de scurt, ci și, în totalitatea lor, o secvență decisivă a tranziției noastre spre democrație.

O asemenea aglomerare de consultări electorale se întîlnește rareori în istorie. Atît însemnătatea, cît și originalitatea acestui fenomen electoral reclamă studierea lui „pe viu", prilej pentru intrarea în arenă a acelei ramuri de cercetare care se cheamă sociologie electorală. Fenomenul electoral există și este în plină desfășurare : instituții sociologice există de asemeni, dar interesul lor pentru acest fenomen nu s-a făcut încă remarcat. Este tîrziu, dar nu încă prea tîrziu, pentru ca cercetătorii interesați să treacă la acțiune coordonîndu-și eforturile. Iar dacă instituțiile vor dori să îi sprijine — cu atît mai bine.

Una dintre problemele centrale ale sociologiei electorale o constituie relația dintre orientarea politică și apartenența socială a alegătorilor. Într-o lucrare de referință a acestui domeniu, care compară 12 sisteme electorale competitive din tot atîtea țări, clivajele sociale ale corpului electoral sînt determinate după trei criterii : regiune, clasă, și religie — fără a se exclude însă alaiamentele autonome față de diverse formațiuni politice (Seymour M. Lipset and Stein Rokkan, **Party Systems and Voter Alignments**, The Free Press, New York, 1972).

Ce au arătat alegerile locale din acest punct de vedere? După părerea mea și potrivit datelor accesibile, ele au arătat în primul rînd o restratificare a electoratului, ceea ce implică o transformare a peisajului politic.

Restratificarea

Termenul de restratificare nu este destul de riguros. El presupune înlocuirea unui mod anterior de stratificare printr-un altul, diferit. Singurul mod anterior la care ne putem referi este cel produs de alegerile din mai 1990. Dar enormele majorități formate atunci ar putea fi considerate nu numai ca un mod de stratificare, ci și ca unul de amorfism. Am recurs însă la acest termen pentru conotațiile lui asociative și dinamice.

Amorfismul nu este provocat numai de concentrarea excesivă a voturilor, ci și de pulverizarea lor excesivă, nearticulată la identitatea socială a alegătorilor. Acesta pare să fie cazul ultimelor alegeri legislative din Polonia, de la sfîrșitul anului trecut. Numeroasele investigații întreprinse cu acest prilej de specialiștii polonezi au relevat absența unor astfel de articulații semnificative : mai toate formațiunile aflate în competiție au primit votul unor mici secțiuni din mai toate categoriile sociale — nici una dintre aceste categorii nu s-a distins prin coeziunea ei electorală.

Principala schimbare adusă la noi sub această incidență de alegerile din februarie 1992 o constituie înlocuirea tendinței spre monolitism manifestată de electorat în 1990, printr-o tendință spre diferențiere interioară și spre diversificare. Cele mai revelatoare linii de diferențiere au apărut între :

1. cei care au votat și cei care s-au abținut ;

2. cei care au votat cu învingătorii și cei care au votat cu învinșii — aceste două prime delimitări cu caracter general fiind inerente oricărei competiții electorale. Acestora le urmează diferențierile specifice între :

3. cei care au participat ca alegători și cei care au participat atît ca alegători cît și ca observatori, implicînd direct în acțiunea pentru corectitudinea alegerilor o nouă forță trans-politică : societatea civilă ;

4. cei care au votat pentru candidați reprezentînd formațiuni politice și cei care au votat pentru candidați independenți — mulți dintre ultimii fiind de altfel aleși ;

5. alegătorii din marile aglomerări urbane — și în primul rînd din capitală —, care au votat mai ales pentru Convenția Democratică, și alegătorii din mediul rural, care au votat masiv pentru F.S.N. și P.D.A.R. ;

6. alegătorii din orașele Transilvaniei, care au votat frecvent pentru P.U.N.R. și alegătorii din celelalte regiuni care au votat pentru alte formații. Succesul relativ al P.U.N.R. în această zonă dovedește că frenezia antimaghiară a F.S.N. nu i-a adus acestuia avantajele electorale sperate ;

7. alegătorii care au preferat formațiuni cu orientări relativ moderate, de centru, și cei care au preferat formațiuni extremiste, printre care cele cu caracter șovinist, de dreapta, și-au sporit sensibil influența.

S-au putut contura și alte linii de demarcație pe care sondajul a încercat să le detecteze. Dintre toate acestea mă voi opri, în cele ce urmează, la o diferențiere-cheie : cea dintre participanți și neparticipanți sau, mai exact, la fenomenul absenteismului.

Absenteismul

Absenteismul electoral reprezintă, într-o măsură sau alta, o afecțiune de care suferă aproape toate democrațiile contemporane. Cronicizată în Occident, ea pare să contamineze și Europa de Est, în tranziție spre democrație. Fenomenul e similar, cauzele lui, nu. În Apus, absenteismul decurge din funcționarea democrației, în răsărit precede instituirea ei.

La alegerile menționate, din Polonia, absenteismul a atins 57% din electorat. Fenomenul a apărut însă mai înainte în Ungaria, unde în martie 1990 au avut loc alegeri parlamentare. În primul tur de scrutin abținerile au reprezentat 37%, în al doilea 60%. Au urmat, în septembrie și octombrie — același an — alegerile locale. Abținerile s-au ridicat în primul tur de scrutin la 60%, iar în al doilea, 78%.

Aceste similitudini de comportament ascund un contrast al motivațiilor. Pentru occidentali, exercitarea acestui drept fundamental și-a pierdut din atractivitate prin deproblematizare și obișnuință. Dimpotrivă, europenii din cealaltă jumătate a continentului se grăbesc să renunțe la exercitarea unui drept a cărui recuperare recentă constituie una dintre marile cuceriri ale revoluțiilor din '89 și totodată o condiție crucială pentru instaurarea unor regimuri democratice stabile. Această pornire spontană către dezuniversalizarea sufragiului universal pare puțin compatibilă cu aspirația spre democrație.

Adevăratul sens al mișcării pe care o parcurge electoratul din România pe acest plan nu reiese în primul rînd din comparația cu alte țări, ci cu propriul și atît de procarul nostru trecut electoral de după revoluție. În mai 1990 s-au prezentat la urne peste 85% dintre cei înscriși în listele electorale — în februarie 1992 aproape 65%, potrivit datelor furnizate de comisia electorală centrală. Reiese că în mai puțin de doi ani un sfert din electoratul activ a devenit pasiv ; numărul celor care s-au abținut de la vot (la primul scrutin) a crescut de 2,3 ori, ajungînd să reprezinte peste o treime din corpul electoral.

Este acesta un simplu accident de parcurs, sau momentul intermediar al unui proces de dezafectare a electoratului, în curs de desfășurare ? Sondajul a încercat să abordeze problema din mai multe unghiuri : identitatea socială a celor mai fervenți purtători ai absenteismului ; gradul de continuitate/discontinuitate a acestui comportament ; perspectivele lui de viitor ; în sfîrșit, motivațiile lui.

Identitatea

Este absenteismul un fenomen socialmente difuz, ori are, așa-zicînd, purtători specializați — grupări sociale identificabile în care predilecția pentru abținere are o pondere peste, sau cu mult peste medie ? Dezbaterile publice în jurul alegerilor locale asumă, ca pe un fapt demonstrat, prezumtivul absenteism în masă al tinerei generații. Corespund aceste alegații situației reale ? Și dacă da — în ce măsură ? Pe de altă parte, este tînăra generație singura, sau principala categorie socială care vădește o înclinație deosebită spre abținerea de la vot ?

Sondajul răspunde acestor întrebări după cum urmează :

1. predilecția tinerilor alegători (sub 30 de ani) de a se abține de la vot este reală ;

2. măsura acestei predilecții este dată de faptul că tinerii s-au abținut într-o proporție de două ori și jumătate mai ridicată decît alegătorii care au depășit vîrsta de 30 de ani. Reprezentînd a cincea parte din eșantion, subiecții tineri constituie o treime din totalul celor care au preferat să nu voteze ;

3. tinerii nu formează, însă, unica grupare socială în care această preferință are o largă răspîndire. Masa totală a absenteiștilor prezintă următoarea alcătuire pe categoriile sex și mediu de rezidență :

Femei : peste 60%
Mediul urban : peste 60%
Bărbați : sub 40%
Mediul rural : sub 40%.

Din comunicatele oficiale nu am aflat care au fost preferințele electorale ale tinerilor. Am aflat în schimb că reprezentanții opoziției au beneficiat de un sprijin considerabil mai larg în mediul urban decît în mediul rural. Este prin urmare probabil că ponderea ridicată a absenteiștilor printre orășeni a dezavantajat Convenția Democratică, avantajînd celelalte formațiuni și, în primul rînd, F.S.N.

Revenind la problema de sociologie electorală menționată mai înainte : în raport nu cu orientarea voturilor, ci cu participarea/neparticiparea la vot, alegerile locale efectuate în România la 9 februarie 1992, au evidențiat un clivaj social al cărui principali parametri sînt vîrsta alegătorilor, sexul și mediul lor de rezidență.

Continuitate/discontinuitate

Informațiile oficiale arată că în comparație cu referendumul din decembrie 1991, absenteismul s-a situat în alegerile locale din 9 februarie '92 la același nivel : în jurul unei treimi din electorat. Aceasta nu este însă decît o egalitate cantitativă. Ea nu ne spune, de pildă, dacă cei care s-au abținut în februarie sînt de regulă tot aceiași care se abținuseră și în decembrie, sau alții. Oarecari lămuriri în această privință s-a străduit să aducă sondajul. El relevă astfel că majoritatea celor care se abținuseră în decembrie au preferat să voteze în februarie — și invers : cei mai mulți dintre neparticipanții din februarie lipseră parte la referendumul din decembrie. În lumina acestor date, la scară individuală, absenteismul se înfățișează ca un comportament cu precădere fluctuant.

Important nu este însă numai ce s-a petrecut din decembrie pînă în februarie, important — sau poate chiar mai important — este ce se va petrece din februarie pînă în mai (dacă, așa cum preconizează unii, alegerile legislative vor avea loc în mai). Încercînd să arunce o privire către acest viitor nu prea îndepărtat (să sperăm !) sondajul l-a consultat pe subiecți asupra intenției lor de a participa sau nu la runda următoare, cea a alegerilor legislative.

Evident, o acțiune intenționată nu e tot una cu o acțiune consumată. Investigații anterioare au dezvăluit că de obicei numărul celor care participă efectiv la vot este mai mic decît numărul celor care își declaraseră anterior intenția de a participa. Cu rezervele cuvenite, sondajul a introdus această întrebare prospectivă care oferea o remarcabilă facilitate metodologică : posibilitatea unei curbe a continuității/discontinuității absenteismului compusă din trei repere : referendumul pentru Constituție, alegerile locale și alegerile parlamentare — sau, în termeni cronologici, decembrie 1991, februarie și (probabil) mai 1992. Cele trei repere se pot corela într-un singur mod care ar reprezenta „tipul ideal" al continuității : el ar desemna gruparea acelora care după ce se abținuseră atît în decembrie cît și în februarie, declară că intenționează să se abțină și în mai. Sondajul nu s-a limitat însă la această eventualitate, ci a ținut seamă de toate variabilele posibile.

Luînd ca bază gruparea celor care s-au abținut în decembrie 1991, aceste variabile se înfățișează în Tabelul I :

(continuare în pag. 13)

Tabel I :

Numărul variabilei	Decembrie	Februarie	Mai	Procentajele
1.	Nu	Nu	Nu	1%
2.	Nu	Da	Da	10%
3.	Nu	Da	Nu	2%
4.	Nu	Da	Nu știu	2%
5.	Nu	Nu	Da	3%
6.	Nu	Nu	Nu știu	2,5%

CRIN HALAICU:

„Să plecăm de la ideea că celălalt e de bună credință"

• În ultimul dialog televizat pe care l-aţi avut cu dl. Cazimir Ionescu, aţi susţinut că, prin intrarea PNL în guvern, în toamna trecută, mai exact, prin credibilitatea pe care liberalii au dat-o noului guvern, România a obţinut creditele de care avea absolută nevoie. Numai că, peste cîteva zile, dl. Petre Roman, fostul prim-ministru şi actualul lider naţional FSN, a negat afirmaţia dv., spunînd că acele credite fuseseră deja negociate, iar noul cabinet nu a făcut decît să culeagă roadele eforturilor vechiului cabinet. Ce ne puteţi spune?

Da, este adevărat. Acele credite fuseseră negociate şi erau aşteptate de prin iunie, dar nu prea veneau. Au venit în schimb minerii — pentru a patra oară — şi toate negocierile au căzut, blocîndu-se creditele, nu pentru că se dusese de-a dura guvernul Roman, ci pentru că, încă o dată, minerii erau la Bucureşti şi se punea problema unei reale instabilităţi. Prin formarea noului cabinet, a fost numit ministru de finanţe un liberal, dl. George Danielescu, care a reînceput imediat negocierile pentru obţinerea creditelor. Vreau să spun că prin participarea la guvernare a liberalilor, noul cabinet a căpătat credibilitate. În faţa organismelor internaţionale, care au deblocat acele credite. Dl. George Danielescu a explicat nevoia urgentă a României de a beneficia de acei bani, nu pentru că însemnau mare lucru, adică, ei reprezentau ieşirea noastră din mizerie, ci, aflîndu-ne în faţa iernii, se risca o explozie socială de proporţii. Mai mult, cam în aceeaşi perioadă, dl. Radu Câmpeanu şi dl. I. V. Săndulescu au mers în Grecia şi au discutat cu prim-ministrul grec, dl. Mitsotakis, care a promis că va sprijini România cu un credit exact în ideea că liberalii participă la guvernare. Ulterior, dl. Mitsotakis a venit în România, a fost primit oficial ş.a.m.d., dar în spatele creditului obţinut de la greci s-a aflat credibilitatea de care se bucură PNL în exterior şi persoana d-lui Câmpeanu. În ceea ce priveşte intervenţia d-lui Roman, nu este prima oară cînd încearcă să tragă spuza pe turta dumnealui. Însă spuza e din ce în ce mai departe de turtă, pentru că descoperiseră că popularitatea lor a scăzut simţitor şi toate astea fără nici cel mic profit. Pare firesc ca fiecare persoană sau grupare politică cu conştiinţa individualităţii sale să renunţe la tovărăşiile compromiţătoare şi să-şi limpezească imaginea. Frontul Salvării Naţionale nu ezită însă să meargă deocamdată alături de PDAR şi România Mare. Alegerile locale ne-au arătat destule alianţe de acest tip, care au funcţionat eficient. Zilele acestea, la Tîrgovişte, ca să vedeţi că aceste alianţe devin statornice, consilierii FSN, PDAR şi cei din partea României Mari hotărîseră să boicoteze alegerile pentru a împiedica accesul la funcţia de viceprimar al unui candidat al Convenţiei. Cîtă vreme electoratul Frontului nu sancţionează aceste alianţe, ele vor deveni tradiţionale. Îi vom asimila, îmi spunea un senator FSN, dar e mult mai probabil că asimilarea se va produce în sens invers, deoarece Frontul nu propune nimic. Mai ciudat este că, deşi teoretic se află încă la guvernare, tinde să se definească în opoziţie cu Opoziţia. Ideologic se marginalizează şi se afundă în cotloanele agitaţiei naţionaliste. Ne mai desparte puţină vreme pînă la conferinţa naţională a Frontului şi, indiferent de ce se va întîmpla acolo, este evident că FSN e un partid decapitat, care trăieşte sub impulsurile sistemului nervos vegetativ.

Ce se întîmplă însă în cadrul Convenţiei Democratice e un fenomen care contrazice toate simpatiile electorale. Partidele din Convenţie se află în situaţia de a-şi împărţi nu înfrîngerile, ci, dimpotrivă, succesele. Ieşind împreună la rampă, e mai puţin important cine va profita de aplauzele celuilalt. Reacţiile publice au fost de altfel foarte prompte şi la cel mai mic zvon s-au înmulţit apelurile la unitate care ar trebui să dea serios de gîndit celor cîţiva liberali care privesc încă alianţa electorală cu nedisimulată reticenţă. Gelozia politică, ca însăşi nici nu poate fi considerată o explicaţie satisfăcătoare. Dacă privim atent, ne dăm seama că numai un calcul foarte precis întemeiat pe garanţii politice justifică abandonarea unei coaliţii care şi-a demonstrat deplin eficacitatea la alegerile locale. Să credem oare că aplauzele destinate Convenţiei se adresează într-o măsură mai mică **Cheii** şi într-una mai mare **Săgeţii**? Este, oricum, greşit să privim lucrurile în acest fel, căci ar fi să credem că un cuvînt ar putea căpăta un sens practic în afara unei fraze bine articulate. Riscul imens pe care şi-l asumă cei care gîndesc mai degrabă la cariera lor personală e să devină, la un moment dat, tocmai cei care prin apariţia lor publică să amestece huiduielile adresate lor printre aplauzele adresate celorlalţi. Şi de abia atunci va fi limpede pentru toată lumea că o despărţire va fi necesară şi se va impune oricum de la sine, căci, aşa cum am văzut, nimeni nu pare dispus astăzi să împartă înfrîngerile. Prietenia politică ţine doar pînă la primul eşec. Dar dacă cineva nu pare dispus să împartă o victorie, atunci în jurul său se vor ţese bănuielile cele mai negre. Aşa gîndeşte opinia publică, iar omul politic e dator să ţină seama de ea.

HORAŢIU PEPINE

TIRANIA OPINIEI PUBLICE

La ceremonia de învestire a noului primar al Bucureştilor, alături de primul-ministru a stat, în permanenţă, fostul ministru de interne, Doru Viorel Ursu. Dar la ieşire, mulţimea strînsă în faţa Teatrului Majestic i-a văzut ieşind separat: primul-ministru mai întîi, primit cu firave aplauze, şi, mai apoi, secretarul de stat fluierat copios de mulţimea intransigentă. Cineva aranjase parcă apariţiile, astfel încît fiecare să-şi ia partea întreagă de simpatie sau antipatie necontaminată de a celuilalt. Ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi ieşit împreună? Ar fi fost huiduiţi deopotrivă şi n-ar mai fi ştiut pe seama cui să pună insuccesul. Nimeni nu mai acceptă să meargă alături, decît dacă ştie (sau speră) că va fi întîmpinat de aplauze. Iliescu şi Roman s-au despărţit pentru că împreună şansele lor erau compromise. Dinu Patriciu şi ceilalţi tineri liberali au abandonat Frontul,

Cu foarte mare indulgență putem spune că din Decembrie '89 incoace s-a incercat reformarea societății românești în plan economic. O lege mult contestată a fondului funciar a fost urmată de o alta și mai contestată a privatizării societăților comerciale. În ansamblu privind lucrurile, reforma proprietății s-a făcut în mod real numai în agricultură, acolo unde a funcționat totuși principiul restituirii, cu amendamentul, însă, că aplicarea legii se lovește încă de nenumărate obstacole. Dar nu s-a făcut nimic, absolut nimic în privința instituțiilor culturale. Tocmai acolo unde obstacolele obiective, lipsa capitalului și a investițiilor străine nu au nici un cuvint de spus. Învățământul românesc, în afară de mici retușuri insignifiante trăiește în deplină continuitate cu epoca anterevoluționară. Structurile au rămas neschimbate, ca să nu mai vorbim de spiritul, de idealul educațional care s-a retras în penumbra conștiinței guvernind de acolo în continuare.

E mai bine de un an de cînd Ministerul Învățământului se străduiește să elaboreze o nouă lege a învățământului și iată, după mai multe variante, proiectul a ajuns la comisiile de specialitate ale parlamentului. Nu știm cînd va intra în dezbaterea plenului, dar putem de pe acum să spunem că actualul proiect va avea soarta atitor altor legi care, dacă vor fi aprobate, vor trebui de îndată modificate imediat ce se va instala un alt parlament, cu o veritabilă deschidere culturală. Încă din numărul 7 al revistei noastre am inceput o dezbatere asupra proiectului de lege a învățământului pe care o continuăm acum în speranța că vom reuși măcar să inducem opiniei publice ideea că o schimbare profundă e vitală pentru viitorul societății românești. (RED.)

MIHAI ȘORA:

ȘCOALA ROMÂNEASCĂ, ÎNCO

CÎTEVA REFLECȚII PE MARGINEA UNUI PROIECT DE

Întîi, o primă remarcă în legătură cu „limba de lemn" care continuă să marcheze **Nota de fundamentare la proiectul Legii învățământului și Statutul personalului didactic** ce urmează să fie supus (proiectul !) dezbaterii celor două Camere ale Parlamentului. Aflăm astfel, din acea Notă, că, „pe lîngă aspectele **pozitive**" (care-or fi, oare ?), sistemul de învățămînt închegat în anii dictaturii comuniste prezintă și „**o serie** de laturi **negative**" (reclamînd totuși, așa cum susține Nota „în chestiune", „o reformă **radicală**" ! ?). Despre ce anume e vorba ? De fapt e vorba, așa cum se spune chiar în Notă, nici mai mult nici mai puțin decît de „ideologizarea și politizarea, care au înăbușit... libertatea de gîndire, spiritul critic și creativitatea", — caracteristică majoră, după cît se vede, a unui sistem ce-și propusese să obțină și pe această cale, a învățămîntului, omogenizarea și robotizarea întregii populații a țării, menită a deveni, la limită, o colectie trasă la stantă de așa-zișii „oameni noi" ; caracteristică majoră a sistemului de învățămînt moștenit de la regimul comunist, în care autorii proiectului ar fi trebuit să surprindă și să scoată în evidență ceea ce, din păcate pînă-n ziua de azi, constituie **carența fundamentală** a învățămîntului nostru, și nu doar una din „laturile" lui negative.

În fond, ar fi fost absolut necesar (pentru a avea o idee directoare, care să confere un ax întregului proiect) să fie măcar schițat, în linii cît de sumare, un **ideal educațional**, în funcție de care să fie apoi structurată strategia macro- și micro-pedagogică apță de a-l realiza. Un ideal educațional **radical diferit de acela al omului-mașină**, care a constituit de fapt — chiar dacă niciodată mărturisită sau recunoscută ca atare — ideea directoare a vechiului (și încă existentului) sistem, nu întîmplător bazat pe memorizare de cunoștințe punctuale sau de procedee operaționale izolate și pe scurticircuitarea deliberată a gîndirii integratoare și a imaginației creatoare a subiectului educațional.

E adevărat că există o scurtă enumerare a trăsăturilor caracteristice ale sistemului de învățămînt preconizat, care — după cum ne asigură autorii proiectului de lege — ar fi următoarele cinci: „efectiv democratic, formativ, modern, flexibil, deschis". Dar o simplă enumerare de trăsături distinctive nu poate înlocui coerența de ansamblu ce ar rezulta dintr-o prezentare a acestor trăsături în intima lor conexiune cu obiectivul urmărit : acela al realizării pas cu pas a întregului potențial de însușiri (evident : benefice comunității) cu care e nativ înzestrat fiecare subiect în parte al procesului de educare și instruire ce urmează a se desfășura în cadrul instituțiilor de învățămînt. (Am, totuși, o nedumerire, referitoare la prima trăsătură distinctivă. Aș dori, anume, să știu — în afară de cazul că ar fi doar o simplă rămășiță de limbaj populist egalizator ! — ce anume o fi vrînd să spună sintagma „**efectiv** democratic" ?)

Societatea de mîine – oglinda învățământului de azi

După aceste cîteva sumare considerații preliminare, deîndată ce trecem la examinarea proiectului propriu-zis, ne întîlnim cu cîteva noutăți pe care **Nota de fundamentare** nu ne lăsase măcar să le întrevedem.

Prima noutate (art. 2, al. 2) o constituie, alături de învățămîntul de stat, un al doilea tip de instituții de învățămînt : cele particulare.

A doua noutate (art. 2, al. 3) o constituie grupa pregătitoare **obligatorie** (v. și art. 15), de un an, intercalată între grădiniță și școala primară (cl. I—IV), ceea ce ridică la 5 numărul de ani (obligatorii) necesari pentru încheierea instrucției elementare. Măsura mi se pare binevenită, mai ales dacă se ține seama de rezultatele nesatisfăcătoare cu care s-a soldat pînă în prezent începerea generalizată — și prin nimic pregătită — a ciclului primar la vîrsta de 6 ani. O problemă se ridică totuși : sînt oare pregătiți învățătorii și institutorii (apți, desigur, atît pentru alfabetizarea propriu-zisă, cît și pentru instruirea în continuare a unor elevi deja alfabetizați) să formeze prin metode strict intuitive, oricum pre-alfabetice, pe micuții beneficiari ai eforturilor lor pedagogice ? sau sînt oare pregătite educatoarele existente la ora actuală (și așa numeric insuficiente) pentru o asemenea treabă ? — fără să mai amintim sălile de clasă necesare cuprinderii noilor veniți la învățămîntul obligatoriu.

A treia noutate o constituie gimnaziul de 5 ani (clasele V—IX), ceea ce — practic — echivalează cu menținerea unui învățămînt obligatoriu de zece ani, derulîndu-se între 6 și 16 ani. După cum urmează : 6—7, 7—11, 11—16, ceea ce contrazice în mod flagrant art. 5 al Legii, care stipulează că „învățămîntul general obligatoriu este de 9 clase".

La această extindere a ciclului gimnazial, de la 4 la 5 ani, se ridică într-adevăr o problemă de fond, fără prealabila lămurire a căreia dispoziția respectivă nu reprezintă decît o simplă prelungire formală (și, ca atare, păgubitoare) a învățămîntului obligatoriu pînă la limita — e adevărat, acceptată îndeobște pe plan internațional — de 16 ani. Într-adevăr, cum înțelegem să folosim acest al cincilea an de învățămînt gimnazial ? Dacă-l vom folosi doar pentru a redistribui mai „aerisit" materiile tradiționale, predate pînă acum de-a lungul celor patru ani, nu vom fi obținut nimic notabil, în afară de faptul — întru totul regretabil — că vom fi rupt un întreg **sfert** din pregătirea, **absolut esențială** pentru categoria elevilor de elită (înșiși, pentru că **ei** vor fi aceia care vor da strălucire viitorului nostru !), repet : un sfert din pregătirea absolut esențială pe care o reprezintă liceul.

Așadar, cu ce ar trebui să fie umplut acest an de vîrf (al cincilea) al ciclului gimnazial ? Cred că, în acest an de „încununare" a pregătirii... să-i spunem : „mijlocii", ar trebui predate — evident, într-un mod adecvat capacității de receptare a vîrstei respective — acele discipline (logică elementară, comunicare, economie, ecologie etc., etc.) care să servească la integrarea teoretică a cunoștințelor deja însușite în anii precedenți și să deschidă în același timp mințile tinerilor elevi spre înțelegerea problemelor globale ale societății, în care intervin interconexiuni cauzale de tip circular, atît de greu de înțeles fără un minim de pregătire teoretică, fie ea și elementară. Dar chiar încununînd, în felul acesta, ciclul gimnazial, printr-un al cincilea an cît mai judicios mobilat, încă ar rămîne faptul, extrem de dureros, al amputării liceului de un sfert din absolut indispensabila lui durată canonică (4 ani).

Într-adevăr, nimic, dar **absolut nimic nu poate justifica o comprimare temporală a liceului la doar trei sferturi din cele patru ce i se cuvin de drept pentru a-și putea îndeplini menirea.** Dacă există o vîrstă cu adevărat prielnică pentru o primă cristalizare a personalității, cu șanse reale de durabilitate și de treptată desăvîrșire ulterioară a ei, apoi aceasta e tocmai vîrsta adolescentului care a apucat să lase în urmă-i, depășind-o, tulburerea pubertății prin care i-a fost dat să treacă (și care coincide, **lato sensu**, cu ciclul gimnazial). Și atunci, ce e de făcut ? Căci, dacă e bine să încheiem cu gimnaziul învățămîntul obligatoriu și dacă — de asemenea — e bine că am abolit ruperea liceului în două trepte (dintre care prima fusese obligatorie) (și deci, vrînd-nevrînd, de un nivel mai scăzut decît cea de a doua, care beneficia de o populație școlară selectată prin concurs), în schimb nu e deloc bine să comprimăm în trei ani întregul proces formativ-informativ, de corectă orientare în hățișul lumii și în masa cunoștințelor ce se cer stăpînite în vederea ulterioarei lor utilizări pertinente.

Dacă totuși nu putem — din diverse motive, dintre care fără îndoială prevalează cele bugetare — dacă deci nu putem cu nici un chip să adăugăm un al treisprezecelea an (al patrulea de liceu) învățămîntului nostru preuniversitar, atunci nu ne rămîne decît să renunțăm pur și simplu la proiectul de a înființa o a 5-a clasă a gimnaziului și în orice caz **să lăsăm intact liceul de patru ani**, pus la dispoziția categoriei de vîrstă de 16—19 ani (clasele IX—XII).

Tot la art. 3, al. 2, o mică observație de detaliu. Așa cum, la enumerarea formelor și ramurilor de învățămînt este menționat învățămîntul militar, ar trebui adăugat și învățămîntul cultelor religioase ; căci, tot așa cum un liceu militar e totuși un liceu adevărat, conferindu-i absolventului său, prin diploma de bacalaureat, dreptul de a accede la învățămîntul superior, tot așa și seminarul teologic (cel de rang secundar, bineînțeles) trebuie să confere absolventului său, grație aceleiași diplome de bacalaureat, dreptul de a accede la orice altă formă de învățămînt superior (în plus de — și, eventual, în afară de — cea teologică). Și, pentru că veni vorba, care e valoarea examenului de bacalaureat și ce performanțe urmează el să confirme ? Lucrul nu reiese cu claritate din textul proiectului și am impresia că faptul se datorește lipsei de precizie a conceptului de bacalaureat la însiși autorii proiectului (lucru care se cerea lămurit într-un preambul dedicat elucidării obiectivului urmărit prin sistemul educațional proiectat). Lipsa aceasta de precizie conceptuală reiese, de altfel, și din articolul 26, al. 2, în care se stipulează că „pentru liceele cu profil pedagogic, artistic și tehnologic disciplinele de bacalaureat se vor stabili prin instrucțiuni ale M.I.S.".

RO?

GE

are e **simburele co**-variantelor de baca-ție de profilurile li-e, conform art. 25, ltfel lipsesc profilu-ologic), acel simbure deschidă accesul **tu**-lor, orice fel de li-vit, spre **oricare** din întului **superior** ? Pe areatul **era** denumit „examen de maturi-mplica din capul lo-capacități de rapidă ntregului sistem de ridite pe parcursul mu a face față unei pentru a descurca roblematic la care și să te gîndești. Ori at cumva ca autorii hise problema baca-lămurită pentru că it să bănuiască mă-at o problemă ?

ntrebare pe care au-nu par a și-o fi **meiurilor pedagogice** a a două tipuri de undamentale : 1. nu-per clasă și 2. nu-predare trebuind a ptăminal de cadrul ățământul secundar lte cuvinte, „norma priveste cea dintîi, velor de elevi" cum 14, al. 1, fixarea la erioare a numărului clasă primară și la mnaziului și liceului aberantă din punct ogic (v., în acest , al. 1, referitor la ase). Stabilirea nor-a rîndul ei, este lăsa-utorii proiectului, la foruri strict adminis-vor putea stabili ul-ii extrinseci (de cele financiare, dar întot-guba învățămîntului). frontală la ideea de priveste **stabilirea** ee de către **Guvern** trimitere, e adevărat acoperire). La stan-tionale, dar fără ca constrîngă Guvernul, edere a ei, să se în-te intrinsec (adică : ivate.

de a pune punct ire la învățămîntul nu-mi pot îndeajuns în legătură cu exi-lui pe care-l ocupă teca în acest proiect: agă aluzie în art. 56 1 și 2, nimic, nimic, dar absolut nimic. Unde să fi rămas oare acel „orizont cultural" cu care învățămîntul preuniversitar (adică tocmai acel segment temporal al procesului educational în care înzestrarea nativă a individului cristalizează progresiv într-o personalitate pe cale de integrare socială deplină) e tinut să-l înzestreze pe fiecare în parte dintre cei ce i-au acceptat pînă la capăt rigorile ? Dar nu e cazul să insist aici asupra acestei teme. Ea merită cu prisosință o tratare separată, în care să fie puse în adevărata lor lumină toate implicatiile legate de modernizarea societății românești.

Autonomie în lanțuri

Dacă ne încumetăm acum să abordăm palierul cel mai de sus al sistemului de învățămînt, și anume acela al învățămîntului superior, ne vom da repede seama că, în aparență, el este centrat pe ideea de „autonomie universitară", dar că, în fapt, prin numeroase dispoziții de sens contrar diseminate pe întreg cuprinsul proiectului de lege, el este, în fapt, un învățămînt comandat pînă-n amănunte, și metodic controlat, de la centru. Așa, de pildă, încă din primul loc în care e definită ca „posibilitatea comunității universitare de a se autoconduce" (art. 93, al. 1), autonomia universitară se vede îngrădită prin „regulamente ale M.I.S., care reglementează relațiile și activitățile din interiorul comunității universitare", regulamente susceptibile mereu de modificări pentru care nu există, evident, nici o limită în timp prevăzută de lege. E adevărat, de pildă, că rectorii și decanii sînt „aleși" de senatul universitar / consiliile profesorale, dar această așa-zisă „alegere" nu e, la drept vorbind, **alegere** cu adevărat, ci doar o **propunere** din partea senatului/consiliului către M.I.S., care de fapt el hotărăște dacă „alesul" e cu adevărat **ales** sau nu. Iar dacă cumva această confirmare prin ordinul ministrului (art. 94, al. 2) intervine automat, și deci e subînțeleasă în toate cazurile, atunci la ce bun să mai fie menționat M.I.S. ca instanță superioară? Dar nu!: M.I.S. e într-adevăr considerat de către autorii proiectului drept instanță superioară în raport cu instituțiile universitare, iar dacă, mai fără voie, mai fără voie, autonomia le este concedată acestora cu mîna stîngă, ei bine, faptul se petrece numai și numai în vederea promptei ei luări înapoi cu mîna dreaptă. Articolul 93 enumeră, în alineatele 1 și 2, domeniile în care ar urma să fie la ea acasă „autonomia instituțiilor de învățămînt superior". În principiu, ar fi vorba de autonomia 1. organizatorică, 2. funcțională, 3. didactică, 4. științifică, 5. administrativă, 6. de gestiune a finanțelor (alocate) și 7. de asigurare a ordinii de drept în spațiul universitar. Iată însă că, la acest ultim punct, art. 97 introduce o „comisie de disciplină", care, în loc să fie aleasă de însiși cei interesați, este — dimpotrivă — numită de M.I.S. De altfel, articolul 125, al. 3, anulează dintr-o trăsătură de condei tot ce se spusese pînă acolo despre autonomia universitară. Să-i dăm citire (sublinierile îmi aparțin) :

„Conducerea și controlul învățămîntului **superior** se realizează de către **Ministerul Învățămîntului și Științei"**. Scurt și lămuritor ! În continuare, se precizează că, în exercitarea acestei atribuții (de conducere și control), M.I.S. este **sprijinit** de 1. Colegiul Academic, 2. Comisia de Acreditare și 3. Comisia de Atestare. Colegiul Academic a fost pomenit pentru întîia oară în art. 93, al. 1, dar fără a fi și definit, fără a i se preciza atribuțiile și fără a se stabili modul de constituire. (În finele alineatului menționat, întreaga problemă e trimisă spre rezolvare instituției ministeriale, care va stabili competențele printr-un ordin al ministrului.) Articolul 113, al. 2, este ceva mai generos în această privință, de vreme ce-i recunoaște Colegiului Academic competența de a face „recomandări" de care „se va ține seama". Cît privește Comisia de Acreditare, ea este, așa cum precizează art. 63, un „organism independent de instituțiile de învățămînt superior" și — „numită prin ordinul ministrului" — funcționează chiar în cadrul M.I.S.

Iar despre Comisia de Atestare („de pe lîngă M.I.S.", așa cum se precizează deja în art. 77, al. 4, care, în treacăt fie spus, îi modifică în parte denumirea : Comisia **Superioară** de Atestare), ea ori face o simplă treabă automată de confirmare birocratică centrală a titlurilor de doctor **deja acordate** de consiliile facultăților unde s-au susținut tezele respective, ori, dacă într-adevăr intră de fiecare dată în fondul problemei, titlul de doctor nu mai e decît **propus** de instituția universitară, el fiind de fapt **acordat** prin decizia unei instanțe a puterii executive centrale. Să ne închipuim acum — cu un mic efort de imaginație pe care dureroase amintiri destul de recente ni-l ușurează considerabil —, să ne închipuim deci că vîrful puterii executive ar fi nu numai tentat (ceea ce ne e mereu dat să vedem cu ochii), dar ar și izbuti cît de cît să cîrmească spre autoritarism greoaia mașinărie a statului ; cum ar mai fi acordate atunci pe șprînceană titlurile de doctor ! și mai ales cum ar putea fi ele refuzate unora : cadrul legal e dinainte pregătit, ba chiar, în parte, moștenit.

Tot așa și Conferința Națională a Rectorilor (art. 126, al. 2) „face **propuneri** și **recomandări** Ministerului Învățămîntului și Științei", care singur hotărăște „cu privire la perfecționarea continuă a activității didactice și de cercetare științifică, la selectarea personalului didactic și a celui de cercetare, la corelarea planurilor de învățămînt". (A propos de „planurile de învățămînt" : e de mirare că n-au fost extinse și asupra învățămîntului superior atribuțiile Comisiei Naționale pentru Conținuturile Învățămîntului, prevăzute în art. 112, al. 2 !)

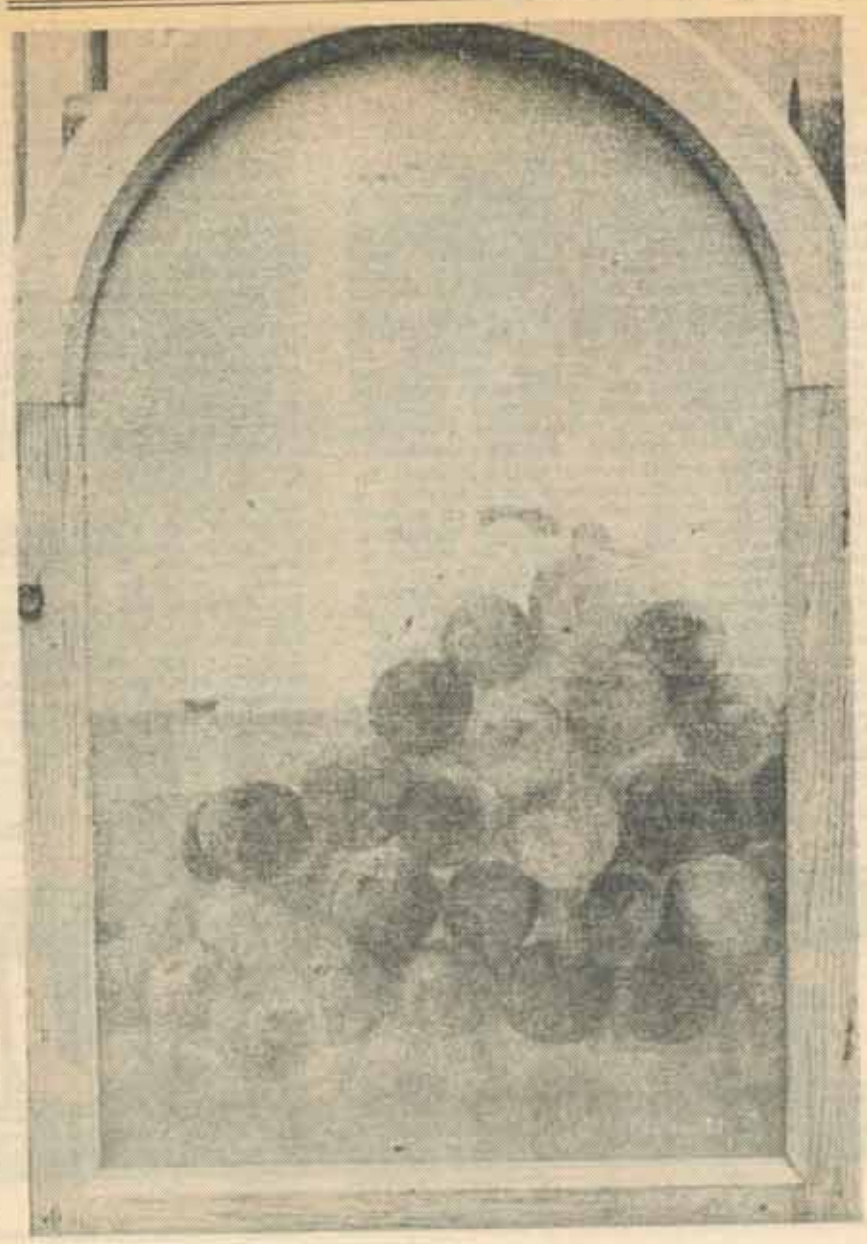

Perfecționarea personalului didactic sau zborul de-a bușilea

Și acum, înainte de a încheia, cîteva sumare considerații despre ceea ce proiectul de lege numește „Perfecționarea personalului didactic" (Titlul V, capitolul II, articolele 133—144). Problema e tratată în proiect ca o problemă curentă de periodică ajustare a nivelului de pregătire în specialitate a cadrelor didactice preuniversitare, în principiu pînă la egalarea nivelului atins de disciplinele științifice respective pe plan mondial, precum și de ameliorare continuă a prestației lor pedagogice propriu-zise. Mijloacele imaginate pentru obținerea acestui rezultat de rutină sînt și ele mijloace de rutină. Or, în realitate, întreaga noastră societate a ieșit zdruncinată din temelii, nu numai pe plan social și economic, ci și pe cel spiritual (intelectual și moral, deopotrivă), din catastrofala experiență istorică la care a fost supusă de-a lungul ultimei jumătăți de secol. Lăsînd la o parte numărul infim de excepții, care ca prin miracol vor fi izbutit să se sustragă cumva dezastrului general, întregul corp al formatorilor, adică sfertul acela de milion de cadre didactice a căror vîrstă e cuprinsă între limitele de 25 și 65 de ani, a fost format sub comunism : cu sila i s-a inoculat o ideologie pe care n-a agreat-o, dar care vrînd-nevrînd i-a pătruns țesuturile pînă-n fibra cea mai intimă : vrînd-nevrînd a contractat obișnuințe de comportament, ba chiar de gîndire, în orice caz reflexe de care nici nu-și mai dă seama ; oricum, e în mare parte rob fără vină al unei mentalități învechite, îmbîcsită de porniri retrograde. Pe de altă parte, **total** lipsit de bază materială, nu numai de cea proprie lui ca salariat cel mai adesea crunt împovărat de obligații familiale, dar și de baza materială a instituției școlare în care era chemat să-și exercite profesiunea (laboratoare, bază documentară, tehnologii informaționale corespunzătoare etc.) ; obligat să execute ca o simplă curea de transmisie învățătura ideologizată pe care o elaborase centrul și devenit, ani de-a rîndul, sluțbaș fără inițiativă, căruia i s-a retezat fără milă elanul juvenil ce-l îndemnase la începutul carierei să-și exercite meseria ca pe un apostolat ; umilit zi de zi de autoritatea locală, care-i plătea salariul și căreia trebuia deci să i se supună pentru a-i executa dispozițiile (fără cea mai mică legătură cu activitatea propriu-zis școlară), — corpul didactic preuniversitar nu are acum nevoie doar de o „perfecționare" de rutină, ci de o veritabilă **schimbare de orizont** : aceasta era problema de fond căreia trebuia să i se răspundă, de către autorii proiectului, cu un minimum de implicare efectivă a imaginației în stratul acela de profunzime al unei societăți închircite fără voia ei, care se zbate să-și recîștige dimensiunile ce-i sînt proprii și să-și ia, în sfîrșit, zborul spre lumină. Dacă autorii proiectului și-ar fi investit cu adevărat imaginația în problematica de fond a eficientizării relațiilor dintre, pe de o parte, un corp profesoral năpăstuit de soartă, dar care ocupă rolul central al **formatorului**, și, pe de altă parte, masa încă amorțită a unei foste societăți civile, dornică în fond să fie cu adevărat trezită din lîncezeala de care s-a lăsat năpădită, atunci ar fi avut și acel minimum de viziune prospectivă care să le permită să dibuie, în străfund, vectorii viitorului, și ar fi putut elabora o cu totul altă strategie a „perfecționării personalului didactic". Problema e, într-adevăr, cît se poate de limpede : **aceștia**, și nu alții, sînt formatorii viitoarelor generații : alții **nu** putem avea ; dar nici cu gradul lor actual de pregătire, nici cu profilul lor actual nu vom putea răzbi spre viitorul dorit. Ca să ne poată conduce spre orizonturi deschise, **lor** trebuie să li se creeze acele condiții care să le permită, și asta cît mai repede posibil, nu numai să întrevadă acele orizonturi, ci **ei cei dintîi** să beneficieze și să se bucure de ele.

Crearea rapidă a unei puternice infrastructuri materiale **organizate „în rețea"** ar fi un prim pas al strategiei care să-i permită sfertului acelua de milion de formatori ai generației de mîine să fie cît mai repede puși în condiția de a-și duce la îndeplinire misiunea căreia..., era să spun : i s-au destinat ; dar poate m-am avîntat și ar fi mai prudent, și mai corect totodată, să mă mulțumesc a spune: pe care și-au asumat-o. Cu această răsturnare de perspectivă am putea, în sfîrșit, să vorbim într-adevăr cu înțeles, și nu numai așa, „pe deasupra", despre bibliotecă, despre informare profesională, despre simpozioane și colocvii, despre casele județene ale personalului didactic, despre bibliotecile centrale de învățămînt etc., etc., în sfîrșit despre o acțiune sistematică de trimitere la stagii în străinătate a profesorilor din învățămîntul preuniversitar — ca un punct de plecare absolut indispensabil pentru o renaștere din nou a corpului nostru de formatori, ea însăși condiție indispensabilă a renașterii întregii țări.

P.S. Dacă un scriitor e liber să opteze pentru o formă lingvistică necanonică, dar considerată de el ca reprezentînd tendința generală a vorbitorilor limbii în care scrie, lucrul nu e valabil pentru o instituție ca M.I.S., care sub nici un motiv nu-și poate îngădui să se abată de la normele ortografice în vigoare, scriind, de pildă, **profile** în loc de **profiluri** (cf. art. 25 și art. 93, al. 4).

FIECARE CU PRINCIPIILE LUI?

Disputele de idei şi, mai ales, cele de principii sînt semne ale normalităţii într-o societate. Înainte (de decembrie 1989), erau reprimate prin cenzură, represiune, intimidare şi şantaj orice încercări de disociere faţă de singurul punct de vedere – cel oficial. După, deşi au reapărut conflictele de idei şi cele de principii, majoritatea dintre ele s-au subordonat disputelor politice, conflictelor de interese. Normal ar fi fost ca politica să se ghideze după principii, nu invers. Dar nimic nu este normal cînd disproporţia între putere şi opoziţie este imensă. Acum, cînd dezechilibrul nu mai este strident, iar opoziţia cîştigă teren politic, au reapărut disputele nesubordonate politicului. Aşa cum s-a întîmplat la Cotidianul, cînd patru editori au îndrăznit să protesteze prin demisie faţă de încercarea patronului ziarului de a publica un articol despre sine însuşi, ca erou parlamentar al celei de-a patra mineriade. Domnul Ion Raţiu i-a convins atunci pe cei patru scriitori – Ştefan Agopian, Florin Iaru, Nicolae Prelipceanu şi Cristian Teodorescu – să nu demisioneze. După patru luni, ei au fost concediaţi „din dificultăţi financiare". Nemulţumirea celor patru a căpătat proporţii după ce fostul patron a făcut presei declaraţii care îi prezentau pe foştii angajaţi defavorabil moral şi profesional. O nemulţumire ce s-a dovedit a fi prea costisitoare pentru domnul Raţiu, pentru că ea capătă conotaţii politice în apropierea campaniei electorale, din care ar avea de profitat atît duşmanii, cît şi „aliaţii" săi. Publicînd opiniile celor două părţi în conflict, punem în lumină feluri de a gîndi şi mentalităţi care poartă marca educaţiei, caracterului, rolurilor şi straturilor sociale diferite ale protagoniştilor. O încercare de a rezolva aporia, de a stinge conflictul ar presupune la fel de multă subtilitate precum cea investită de Aristotel, în metoda diaporematică. Asta ar presupune (pe de o parte) încetarea atacurilor celor patru scriitori, prin conştientizarea implicaţiilor politice ale disputei, iar pe de altă parte, ca Ion Raţiu să facă gestul pe care scriitorii îl aşteaptă de la el, adică prezentarea publică a scuzelor sale. (D.P.)

PIATRA FILOSOFALĂ

D-l ION RAŢIU se explică

În iniţiativa pe care am avut-o la redacţia sa, domnul Ion Raţiu a insistat să nu public discuţia noastră sub forma unui interviu, ci a unui comentariu asupra celor discutate. Sarcina este incomodă : în afară că presupune selectarea informaţiilor conform coerenţei unui alt gen publicistic şi relevarea unora din strategiile estetice ale interviului iniţial, ea implică obiectivitatea comentariului. Or, este greu să fii obiectiv cînd te implici într-o dispută în care se înfruntă cei pe care i-ai votat pentru preşedinţie la 20 mai 1990 şi prietenii tăi scriitori. Într-o primă fază de atitudine (din articolul **Despre felul cum Ion Raţiu l-a compromis pe Ion Raţiu**, publicat în numărul 6/1992 al revistei „22"), fuseserm subiectivi pînă dincolo de graniţele bunei-cuviinţe. Era însă un gest autentic de revoltă şi de dezamăgire faţă de omul în ai cărui destin politic crezuserm. Dar îmi fac acum în mod public **mea culpa** pentru faptul că nu am verificat o informaţie primită de la un bun prieten : că Ion Raţiu ar fi împiedicat revista **Academia Caţavencu** să tipărească în prooria sa tipografie un articol ironic la adresa sa. Domnul Raţiu fusese acolo, dar ca să le spună celor de la **Academia Caţavencu** să publice orice articol doresc. I-am cerut însă domnului Ion Raţiu să facă şi el acelaşi lucru, dacă se va dovedi că a procedat eronat în legătură cu concedierea celor patru scriitori, ajutînd astfel pe aceştia să-şi regleze nişte conturi cu respectivii. „Am fost întotdeauna gata să-mi fac **mea culpa**. N-am pretins niciodată că sînt deţinătorul pietrei filosofale, al adevărurilor perene", mă-a precizat domnul Raţiu.

Ion Raţiu nu este deţinătorul pietrei filosofale — nici unul dintre noi nu este ! —, numai că atunci nu mai ştii care sînt limitele tăriei şi care ale slăbiciunii sale. În lămurirea punctelor dilematice ale discuţiei noastre, am ezitat tot timpul între a considera inexactităţile şi neconcordanţele rezultate ca fiind consecinţa scăpărilor de memorie ale interlocutorului, expresia vicleniilor la care fiecare om apelează atunci cînd vrea să se pună într-o lumină favorabilă sau rodul naivităţii superbe cu care Ion Raţiu înfruntă victorios situaţiile cele mai critice.

Felul în care s-a procedat în cazul concedierii, ca şi perplexitatea concediatorilor în faţa ecoului publicistic al revoltei celor patru, într-o perioadă atît de aglomerată cu evenimente politice, dovedeşte lipsa unei evaluări juste a consecinţelor şi necunoaşterea personalităţii celor în cauză. L-am întrebat pe domnul Ion Raţiu dacă era bine informat în legătură cu scriitorii în momentul angajării lor (Ştefan Agopian îmi spunea că Ion Raţiu nu îi ştia nici măcar numele în momentul prezentării demisiei), iar răspunsul m-a lăsat perplex. În primă instanţă, ţinînd în mînă cîteva coli de prezentare a celor patru, în legătură cu tot ceea ce au făcut ei în perioada angajării, Ion Raţiu a afirmat : „Ştiam că sînt scriitori, am auzit de cele două romane cu titluri biblice scrise de Agopian, primul este **Sara**, al doilea nu mi-l amintesc ; ştiam că Prelipceanu e poet". Nu îl citise însă pe nici unul dintre ei. Afirmaţia patronului că cei patru nu au fost angajaţi în prima echipă, cînd se făceau „filare de probă", este valabilă pe jumătate, întrucît Iaru şi Prelipceanu au fost angajaţi de la bun început. Am primit un răspuns diferit la prima întrebare atunci cînd l-am întrebat pe Ion Raţiu dacă ştia ceva de reglarea unor conturi între cei patru şi Doina Băscă şi dacă nu cumva s-a lăsat influenţat în concedierea lor : „Cum să mă las influenţat, cînd, vorba englezului, **I didn't know them from Adam**, nu-i cunoşteam deloc. Doina Băscă i-a adus pe toţi. La început nu am avut nici o idee despre ei, pe urmă m-am informat, ca să mă edific". Reproşîndu-mi că l-am atacat în articolul meu pentru atitudinea sa faţă de scriitori, domnul Raţiu îmi spune că sînt scriitori foarte buni, care au făcut cinste ziarului cu numele lor („dar nu în sensul occidental urmărit de mine"), că nu înţelege să fie considerat în conflict cu scriitorii (nu unul de muncă, tehnic), întrucît „şi eu am fost primit ca membru de onoare în Uniunea Scriitorilor".

Asupra conflictului de muncă există două versiuni. În versiunea fostului patron, el este uimirea faptului că foştii săi angajaţi nu au respectat ideile şi regulile preconizate de el : obiectivitatea jurnalistică, standardele occidentale de presă, o anumită disciplină redacţională, fidelitatea faţă de normele impuse de patron. În versiunea foştilor angajaţi, conflictul s-a declanşat pentru că fostul patron a fost primul care a încălcat aceste reguli şi, în primul rînd pe cea mai importantă, anume aceea a obiectivităţii jurnalistice. Judecînd logic, o anchetă despre modul eroic (real !) în care s-a comportat cineva într-o anume împrejurare nu poate avea drept autor pe acel cineva. Credibilitatea gestului scriitorilor care şi-au dat demisia este dincolo de orice îndoială. Ei încercau să stopeze prin demisie ceea ce începea să se contureze drept „cult al personalităţii". În regimul trecut, din punct de vedere moral, afilierea la concertul osanalelor faţă de conducător, i-a separat radical pe scriitorii români, i-a separat şi din punct de vedere social, în „privilegiaţi" — cei care acceptaseră cultul personalităţii (foşti conducători şi funcţionari ai Uniunii Scriitorilor, şefii revistelor literare şi deţinătorii unor posturi onorifice bine remunerate, membrii în Comitetul Central şi în delegaţiile care călătoreau peste hotare) — şi „marginali", cei care nu acceptaseră compromisul (în cazul nostru, poetul Florin Iaru lucra ca magazioner în subsolurile Editurii Cartea Românească, în timp ce prozatorii Ştefan Agopian şi Cristian Teodorescu lucrau ca tehnoredactor şi, respectiv, corector la **România literară**). Probabil că „amănuntele" de mai sus îi lipsesc domnului Raţiu din dosarul cu pricina celor care nu s-au supus cerinţelor sale de supunere necondiţionată, altminteri nu se explică uimirea sa în faţa reacţiilor explozive. Argumentele deputatului de Cluj în combaterea acuzaţiei de cult al personalităţii sînt numeroase : **Cotidianul** a acordat spaţiu tipografic tuturor personalităţilor vieţii noastre politice ; mass-media occidentale au acordat evenimentului din Parlament mult mai multă atenţie decît cea românească ; domnul Raţiu nu a făcut decît să dea curs insistenţei colegilor parlamentari, care îl presau să publice adevărul în legătură cu cele întîmplate ; întrucît reporterul desemnat să facă ancheta nu a putut pătrunde în Parlament în acea perioadă, s-a ocupat domnul Raţiu de formalitatea întocmirii anchetei ; cea care a insistat ca pînă la urmă să se publice articolul, în ciuda prezentării colective a demisiilor, a fost Doina Băscă, pentru că fondatorul **Cotidianului** era plecat în acea perioadă din ţară.

În concepţia domnului Raţiu, nu există nici o neconcordanţă între a fi om politic şi gazetar în acelaşi timp. Am scris-o de atîtea ori încît mă repet, poate, a nu ştiu cîta oară : în Occident nu mai există ziare de partid, întrucît se consideră că între misiunea de a prezenta publicului accesul nelimitat la informaţie şi structura unui partid — cea de a fi o parte a spectrului politic, deci a opţiunilor şi intereselor — există o incompatibilitate. Cu atît mai mult între a fi membrul unui partid, deci **parte a părţii**, şi a fi ziarist sau proprietar de ziar. Poate că domnul Raţiu, ca om politic, şi-a dat mai bine seama că la noi nu este ca în Occident, din moment ce nu numai partidele au publicaţii, dar şi oamenii politici mai orgolioşi sau mai ambiţioşi au publicaţii personale. Mai mult, ziariştii şi-au făcut partide sau susţin intens (direct sau disimulat) anumite mişcări politice.

Cînd demisionarii şi patronul s-au întîlnit, a fost momentul de despărţire a apelor. Excepţînd „incidentul" cu ancheta în Parlament, nemulţumirea principală a celor patru era legată de relaţia cu editoarea Doina Băscă. Deşi Nicolae Prelipceanu, Florin Iaru şi Ştefan Agopian erau şefi de secţie, iar Cristian Teodorescu avea funcţia de redactor-şef adjunct, munca de conducere nu era colectivă. Nu exista o concepţie unitară asupra ziarului, în afară de cea grafică a domnului Brian Jones, nu se făceau niciodată şedinţe de sumar. Fiecare dintre şefii de secţie îşi făcea pagina, ea era prezentată editoarei, care aproba sau respingea articolele. În discuţia noastră, domnul Ion Raţiu a recunoscut deficienţele acestea. Numai că în momentul protestului angajaţilor săi, el a interpretat gestul lor ca pe o tentativă de eliminare a Doinei Băscă. Deşi patronul le-a promis că deficienţele se vor îndrepta — promisiune necrezută de cei patru, care au prezis că vor demisiona din nou —, nimic nu s-a schimbat în redacţie. Dimpotrivă, atmosfera s-a deteriorat pînă într-atît încît atunci cînd editoarea se împotrivea publicării unui articol, cei

patru trebuiau să-l contrasemneze ca să apară. Conştienţi fiind că demisia le va fi primită în momentul cînd se vor aştepta mai puţin, cei patru continuau s-o sfideze pe Doina Băscă. Greşeala lor fatală a constat în faptul că obişnuiau să bea şi în afara ocaziilor cînd era voie de la stăpînire, adică atunci cînd patronul aducea băutură pentru celebrarea în redacţie a diferitelor evenimente. Între timp, se ocupau de organizarea la **Cotidianul** a unui sindicat, care să apere drepturile tuturor angajaţilor în relaţiile cu editoarea (care zilnic angaja şi concedia pe cine voia) şi cu patronul. Concedierea lor a împiedicat finalizarea elanului lor sindical. Deşi nu ştia de sindicat şi crede că i-ar fi făcut viaţa mai grea, domnul Raţiu recunoaşte în principiu îndreptăţirea lui.

Conflictul la care asistăm acum nu ar fi avut loc dacă domnul Raţiu folosea demisiile lăsate la dispoziţia sa în octombrie. Nu s-ar fi ajuns nici la formula „dificultăţi financiare", nici la afirmaţiile greu de acceptat cu privire la incompetenţa în raport cu standardele internaţionale (în raport cu aceste standarde, presa românească în întregul ei, este diletantă, neprofesională). Întrebîndu-l de ce nu a folosit demisiile, fondatorul **Cotidianului** a răspuns : „Nici nu am văzut demisiile, după cîte ştiu. Sînt ele scrise undeva ? Poate că mi le-au dat, dar nu-mi aduc aminte. Îmi cer iertare dacă mi le-au dat şi nu le-am folosit, dar nu cred că mi le-au dat". Demisiile se găseau la doamna Băscă. Dacă i-ar fi reamintit patronului, gestul ar fi avut o valoare diplomatică şi ar fi semănat a sfat competent. Din moment ce se recunoscuse odată de către ambele părţi că despărţirea era mai bună, soluţia folosirii demisiilor ar fi fost mai elegantă decît ceea ce s-a întîmplat în realitate.

Domnul Raţiu ar fi gata să facă un gest de reconciliere. „Sînt împăciuitor şi caut să fiu detaşat, nu-mi pierd niciodată firea şi sper că nu mi-o voi pierde niciodată", mi-a spus el. Este gata să-i publice în continuare în **Cotidianul** pe foştii angajaţi. Este dispus să le tipărească volumele în tipografia sa. Ştefan Agopian, Florin Iaru, Nicolae Prelipceanu şi Cristian Teodorescu aşteaptă însă mult mai puţin sau poate mult mai mult : un gest public reparatoriu. Altminteri, probabil că inteligenţa şi resentimentele îi vor face să-i găsească domnului Raţiu şi alte defecte, unele care nu se văd sau chiar nu există. Pentru că raţiunea poate demonstra orice, iar orgoliul jignit este o resursă ineputzabilă de energie.

DAN PAVEL

COTIDIANUL
ȘTIRI • INFORMAȚII • ULTIMA ORĂ
Anul II / Numărul 39 (204) / Joi 27 februarie 19[illegible]92 • 8 pagini 10

DESPRE COMPETENȚĂ

Din pricină că respect ideile al căror purtător de cuvînt este domnul Ion Rațiu, idei pe care încerc să le slujesc după puterile mele, tin să fac cîteva precizări.

D-l Rațiu a afirmat în două rînduri, în presă, că trei dintre editorii ziarului d-sale au fost demisi de domnia-sa. Este inexact. Cei trei (d-nii Ștefan Agopian, Florin Iaru și Nicolae Prelipceanu), împreună cu mine, au demisionat cu cîteva luni în urmă. Motivul ținea de schimbarea orientării ziarului. Dintr-un ziar de știri, informații, noutăți de ultimă oră, așa cum a fost recomandat de fondatorul său cu prilejul lansării **Cotidianului**, acesta tindea să devină un ziar de campanie personală. I-am explicat d-lui Rațiu că în România există un precedent și încă unul foarte apropiat care transformase toate ziarele din România în foile unei campanii personale și că, urmînd această direcție, **Cotidianul** avea să-și piardă cititorii. I-am mai explicat d-lui Rațiu că nici unul dintre noi nu considerăm oportună strategia pe care a adoptat-o și i-am prezentat demisiile noastre. Cum d-sa a părut sensibil la argumentația noastră, am acceptat să rămînem la **Cotidianul**, încredințînd d-lui Rațiu demisiile, pentru eventualitatea că s-ar fi răzgîndit. Trebuie să recunosc că m-a bucurat că patronul ziarului ne-a acceptat argumentația, deoarece atît eu cît și ceilalți trei colegi ne vedeam în situația neplăcută de a fi învinuiți că am vrut „să spargem" ziarul.

În ziua cînd d-l Rațiu a decis să destituie „din motive financiare" pe d-nii Agopian, Iaru și Prelipceanu, mi-am reînnoit demisia, într-o formulă convenabilă. Mai precis, în aceeași zi (6 februarie curent) în care d-l Rațiu se debarasa de cei trei, pentru a ușura dificultățile ziarului, subsemnatul am decis să demisionez. Existau și alte motive de nemulțumire din partea noastră, dar asupra acestora nu vreau să mă întorc.

Nu voi ascunde că mi s-a părut bizar din partea d-lui Rațiu să pretindă că a concediat d-sa niște oameni care îi țineau demisia în îndemînă, dar am trecut faptul pe seama unei scăpări din memorie și a unei consilieri răuvoitoare din partea nu importă cui.

Ceea ce m-a surprins însă a fost că într-o declarație făcută ulterior în presă, d-l Rațiu afirmă despre acești oameni, care au pus pe picioare **Cotidianul** (din punct de vedere strict redacțional, evident !), care au girat ziarul cu numele lor, invitînd să colaboreze acolo scriitori și gazetari cunoscuți, că sînt incompetenți.

În ce Patagonie se crede d-l Rațiu spunînd un asemenea lucru ? Dacă d-sa ar urmări în presă și altceva decît articolele în care e vorba despre propria sa persoană ar fi descoperit că acești gazetari incompetenți n-au învățat meserie la **Cotidianul**. Și asta pentru simplul motiv că n-ar fi avut ce învăța acolo. În ceea ce mă privește, în afară de experiența din țară, am făcut un stagiu de pregătire în Statele Unite, în urma unui concurs, astfel că timp de două luni și jumătate am avut prilejul să verific la revistele Companiei de credit „American Express", unde am făcut stagiul practic, și la cursurile ținute prin bunăvoința M.P.A. **(Magazine Publishers of America)**, atît ceea ce știam să fac, cît și ce nu. Mai precis am descoperit că în privința nivelului redacțional aveam toate motivele să fiu mulțumit. Lucruri noi am aflat în privința rentabilității publicațiilor, a strategiilor verificate pentru asigurarea succesului unei publicații. Nu intru în amănunte, dar un singur exemplu. Cu ani în urmă, pentru lansarea revistei **Travel and Leisure** s-a apelat, contra unui deosebit de generos onorariu, la colaborarea **scriitorului** Truman Capote. Gazdele mele discutau, de altfel, dezinvolt despre afaceri de milioane de dolari, constînd în vînderea și cumpărarea de reviste, astfel încît țin să-l asigur pe d-l Rațiu că știu cît valorează serviciile unui gazetar în Occident și, la fel de bine, știu în ce constau obligațiile de serviciu ale gazetarului occidental. Îl asigur deci pe d-l Rațiu că, începînd de la schema de angajați a ziarului, **Cotidianul** n-are nici o legătură cu presa din Occident. Mai exact, de la ideea inițială, de a avea editori, subeditori și reporteri, din pricină că fondatorul n-a fost dispus să investească serios în echipa redacțională și din pricina incompetenței editoarei Doina Băscă s-a ajuns la o desăvîrșită bramburească, în care fiecare făcea de toate și nimeni nu mai avea atribuțiuni precise. N-aș fi insistat asupra acestor chestiuni dacă d-l Rațiu n-ar fi afirmat că demiși de la **Cotidianul** nu răspund exigențelor gazetăriei occidentale.

Să fim serioși ! D-l Rațiu contează pe lista de informații a publicului larg, pentru a **calomnia** trei gazetari care l-au incomodat.

S-a întrebat însă d-sa ce s-ar fi întîmplat dacă cei trei ar fi fost niște oarecare veniți să-și facă nume la **Cotidianul** ? Un gazetar, fie el și patron de gazetă, nu-și dă astfel afară angajații. Respectul față de greutățile acestei meserii îl obligă să-și facă scrupule asupra felului în care concediază. Declarațiile sale despre noi ar trebui să-i pună în gardă pe cei care au dorința să se angajeze la ziarul **Cotidianul**.

În ceea ce mă privește, mă consider prejudiciat de faptul că, după ce mi-am prezentat din nou demisia, numele meu a fost păstrat în continuare în caseta ziarului. Asta se cheamă abuz și în presa din România, dar și în presa occidentală.

Repet, dacă n-aș respecta ideile pe care le afirmă d-l Ion Rațiu în calitate de politician, dacă n-aș crede în ele, n-aș fi pierdut vremea cu această relatare. Ba, dacă d-l Rațiu ar fi fost un oarecare patron de gazetă, atitudinea d-sale m-ar fi amuzat prin balcanismul ei. Cînd însă o persoană care, ca d-l Ion Rațiu, tine să fie crezută pe cuvînt că întruchipează aceste idei, nu că doar se folosește de ele, atunci trebuie s-o facă ! Experiența mea cu d-l Rațiu mă face să afirm că d-sa e un caz curios de balcanism în care britanic e numai accentul.

CRISTIAN TEODORESCU

UN „ENGLEZ" LA PORȚILE ORIENTULUI

Împotriva oricărei credințe, dar și a bunului simț, d-l Ion Rațiu susține că oricine va citi materialul care a provocat demisiile noastre în ziua de 16 octombrie 1991 va constata că nu este realizat în favoarea domniei sale (v. declarația din Expres Magazin, *nr. 6, 11 februarie '92). Eu l-am recitit și am constatat următoarele : pe două pagini de ziar* (Cotidianul joi 17 octombrie '91) *sînt inserate 21 de declarații. Numele d-lui Rațiu este pomenit de 35 de ori, iar cel al d-lui Cunescu (de exemplu) numai de 2 ori. Toate declarațiile se referă la rolul jucat de d-l Rațiu cu ocazia ultimei mineriade. Este însă cunoscut faptul că d-l Sergiu Cunescu a fost, împreună cu poetul Ioan Alexandru, la fel de curajos și important în acea „întîmplare nefericită". Din cele 21 de declarații, 17 sînt elogioase sau chiar extrem de elogioase la adresa d-lui Rațiu. Citez numai una: «Referitor la poziția d-lui Rațiu (această formă de introducere presupune întrebarea : „Care credeți că a fost poziția d-lui Rațiu cu ocazia evenimentelor din 26 septembrie?", întrebare cu care, de fapt, d-l Rațiu „a ghidat" răspunsurile) nu pot să am decît cuvinte de laudă... O atitudine demnă, care va rămîne în istorie, sînt convins că va rămîne în istorie» (Radu Timofte, F.S.N., senator, membru al comisiei pentru S.R.I.). Faptul că d-l Rațiu dorește să intre în istorie mi se pare o dorință firească după o absență de 50 de ani din istoria acestei țări, dar faptul că își închipuia că o va face cu ajutorul serviciilor noastre nu mi se mai pare firesc.* Ziarul Cotidianul *are înscrise pe frontispiciu cuvintele : „Știri. Informații. Ultima oră". Acest program nu numai că nu este respectat, dar în perioada 27 ianuarie — 6 februarie 1992, în 9 numere consecutive, poza fondatorului ziarului apare de 12 ori. Nu cred că d-l Rațiu poate susține că în Occident un ziar serios publică atît de des poza patronului. Eu personal n-am constatat așa ceva și n-am stat 50 de ani în Occident, ci numai 6 luni.*

D-l Ion Rațiu mai afirmă (în același Expres-Magazin) *următoarele : „Domnii aceștia, scriitori foarte mari, nu sînt la fel de buni ziariști după gustul meu și ca vechi practicant al presei occidentale consider că ei sînt sub standardul internațional". Nu pot să las deoparte afirmația „scriitori foarte mari" care, din punctul meu de vedere, constituie o jignire, atîta timp cît ea vine din gura unui om care și-a făcut cultura după ureche. Citez : „Dar, m-am îmbolnăvit de tuberculoză. Tratamentul contra tuberculozei l-am făcut la Davos, în Elveția, în anii 1947—1948.* Ca și Thomas Mann, care a fost internat într-un sanatoriu din apropiere *(s.n.). În viață sînt multe coincidențe"* (Cine mă cunoaște în țară așa cum sînt ? *Ed. „Progresul Românesc", 1991, p. 28). Ei bine, noi cei din Balcani, trăitori de 45 de ani sub comunism, am reușit să aflăm că Thomas Mann nu a fost internat niciodată la Davos. La Davos a fost internată soția scriitorului, Katia, bolnavă de un „catar pulmonar". Thomas Mann a vizitat-o numai în 1912. Refuz să cred că cineva care nu și-a făcut cultura la timp, ci numai ceva bani, are dreptul de a aprecia munca noastră. În ceea ce privește „standardul internațional" pe care nu l-am avea, îmi permit să-i reamintesc d-lui Rațiu că noi am fost primii care ne-am opus „balcanizării" ziarului (altfel foarte occidental din punct de vedere grafic), mergînd pînă la a ne prezenta demisiile.*

D-lui Ion Rațiu nu-i place bizantinismul și balcanismul nostru pe care îl întrezărește chiar și în rîndurile propriului partid (v. Cuvîntul, *nr. 8, citez : „Niciodată nu voi intra în manevrele bizantino-balcanice pe care le-am văzut în partidul meu și în afara lui"), dar nu se sfiește să aplice balcanismul și bizantinismul în propriul ziar. În* Cotidianul *nr. 2, marți 7 ianuarie '92, d-l Rațiu nu se dă înapoi de a-și îmbogăți bibliografia în stil balcanic. După ce își acordă pe o pagină întreagă un generos „La mulți ani !" (era Sf. Ion) sub titlul „Publicații" (evident ale d-lui Rațiu) apar, printre altele, două titluri :* Teoria generală a obligațiunilor în Codul Civil Român *— Cluj, 1936* și Succesiunea legală — ab Intestat — în Codul Civil Român *— Cluj, 1937. Interesat de gîndirea d-lui Rațiu am încercat să le citesc. Numai că, spre surprinderea mea, aceste două lucrări sînt înregistrate la Biblioteca Academiei Române sub numele altui autor : Aurelian Ionașcu, profesor de drept civil la Cluj în perioada respectivă. Pentru primul titlu (cotă II 243498) apare o explicație : „Note rezumative luate după cursul predat în anul școlar 1936—1937", dar numele d-lui Rațiu nu este pomenit. În fișa celui de al doilea volum lucrurile par a se lămuri : lucrarea aparține prof. A. Ionașcu, dar ea este „redactată și publicată" de Ion Rațiu și Aurel Chira. Eu personal n-am auzit aici în Balcani și nici în Occident, unde am stat 6 luni ca invitat al unei cunoscute fundații americane, că „redactarea și publicarea" unei lucrări poate fi trecută la propria bibliografie fără ca, repet, numele adevăratului autor (în cazul nostru A. Ionașcu) să fie pomenit.*

A-ți atribui două lucrări care nu-ți aparțin, a nu pomeni numele adevăratului autor, este o practică ce ar descalifica intelectual orice om cu veleități politice și nu numai. Asta în Occident. La noi, la porțile Orientului, orice este încă posibil. Mai ales dacă aceste fapte vin din partea unui „englez" cu ceva bani.

ȘTEFAN AGOPIAN

VOTAȚI RAȚIU

Spre deosebire de colegii mei, cu n-am de reproșat, în clipa asta, nimic d-lui I. Rațiu, Domnia sa nu face decît ceea ce știe să facă. Dacă pretinde că mai știe și altceva decît ceea ce se vede, îl privește direct și personal.

În Memoriile lui Grigore Gafencu, un țărănist Iuliu dinainte de război, am găsit o vorbă pe care o mai auzeam uneori și de la tatăl meu: „nu te băga în tărîțe, că te mănîncă porcii". Nimeni nu m-a silit să mă amestec cu Cotidianul, deci, vinovat de ceea ce s-a întîmplat nu e dl. I. R. și nici jurnalista sa favorită, ci eu însumi. Ar trebui chiar să prezint scuzele mele și lui Ștefan Agopian și Cristian Teodorescu, pe care eu i-am îndemnat să vină la acel nefericit ziar, a cărui grafică reușită este apreciată, cum tot afirmă fondatorul său, pînă și de dl. Brian Jones, de la The Guardian. Deci, iertați-mă, prieteni.

Dl. Ion Rațiu are dreptate, domnia sa e în campanie electorală. Altceva nici nu cred că mai știe. Noi nu suntem în campania electorală a nimănui. Dar prea îi înșelăciune domnia sa că dacă are mai mulți bani are, automat, și dreptatea de partea sa, așa cum a afirmat, într-un excelent articol, anul trecut, cineva. Banii atrag un singur lucru, cei puțin în România flămîndă de azi: indivizi cu intenții nu tocmai curate, ipocriți, impostori și chiar hoți. Dl. I. R. va fi înghițit, într-o bună zi de „staff"-ul d-sale, precum pictorul acela chinez de grotă pe care a pictat-o. Căci domnia sa nu e deloc pregătit să înfrunte ipocrizia românească de un anume tip și, în general, plasa de mincinoși și lingușeli, țesută deja în jurul său. Faptul că securistul de pază l-a fucat nu e decît un început și ar fi trebuit să fie un avertisment, pe care domnia sa, însă, nu l-a înțeles. D-sa e de pe-acum învelit, ca o pupă, într-o țesătură prea deasă, secretată de alții și aștept cu nerăbdare să văd ce fluture se va naște de-aici și mai ales cît de lung îi va fi zborul. Poate că un fluturaș cu „votați Rațiu" tot va ieși. „Ă bon entendeur, salut". În rest:

„Calomniez, calomniez il reste toujours quelque chose!", doamnelor și domnilor!

Și, să nu uit, deși nu suntem ziariști de informație, cum vrea dl. fondator și candidat, am încercat să-i oferim unele informații utile despre lumea în care s-a trezit. Nu cred că a reușit să înțeleagă ceva.

„Decît un vis searbăd, mai bine nimic" scria — a'i citit, d-le Rațiu? — Mihai Eminescu. Decît așa, mai bine om de afaceri în Anglia.

NICOLAE PRELIPCEANU

Notă pentru toate cele trei articole :

Aceste articole nu reprezintă un „asasinat moral" așa cum susține dl. Ion Rațiu în presă. Ele reprezintă un alt punct de vedere asupra meseriei de ziarist decît cel afirmat de fondatorul ziarului Cotidianul. **A susține un punct de vedere, altul decît cel al unui politician și patron, este un drept pe care pînă și dl. Rațiu îl recunoaște.**

RICHARD WAGNER

PEREGRINĂRILE GHETEI NAȚIONALE

Minorități în Europa de Est

1.

Era în anul 1985. Primăvara. În Pannonia-Expres, un tren care circula din Berlinul de Est, trecînd prin Praga, Pressburg, Budapesta și București, pînă la Sofia.

Pleca înainte de masă din gara Berlin-Lichtenberg, trecea noaptea prin Cehoslovacia și, după lungi opriri la granițe, sosea ziua următoare, dis-de-dimineață, la Budapesta.

Noaptea, în Cehoslovacia, vagonul de dormit era ocupat de tinerii călători din Est; ei se înghesuiau la mini-barul improvizat în cușeta însoțitorului de tren bulgar. Acesta le vindea rachiu și vin, iar la sfîrșit, cînd rezervele se consumau, bere bulgărească cu gust de aluminiu. Tinerii cuprinși de exaltare vorbeau ungurește. Printre ei, mulți purtau uniforma armatei cehoslovace; făceau parte din minoritatea ungară din sudul Slovaciei. Conform reglementărilor comuniste fuseseră mutați în celălalt capăt al țării, în partea cehă, și acum veneau în concediu acasă. Cu cît se bea mai mult, cu atît mai tare răsuna ungurească acelor tineri. Am fost acceptat în cercul lor, deși proveneam din România. Fusesem prezentat ca minoritar german din Banat. E din Timișoara, le-a spus tînărul budapestan care lucra pe un șantier în RDG și acum mergea la familia lui, știe ungurește, a mai spus și m-a bătut pe umăr.

Sticla se rotea în cerc. Deodată, unul dintre tinerii în uniformă scoase din servietă o rolă pe care era înfășurată o bandă și o derulă încet. Pe bandă erau cifre reprezentînd zilele care mai rămăseseră pînă la terminarea stagiului militar în armata cehoslovacă. Trase banda pînă la capăt, cu aceeași încetineală și, cînd ajunse la cifra unu, făcu o pauză infimă, apoi mai trase puțin. După acel unu apărură, în frenezia nocturnă a tinerilor, culorile drapelului ungar.

2.

Socialismul nu a rezolvat nici una din problemele est-europene și nici problema minorităților. În ceea ce privește această chestiune, comuniștii s-au refugiat din raliuri propagandistice în internaționalism, în practică, însă, și-au văzut liniștiți de omogenizarea națională. Națiunea socialistă a însemnat în Europa de Est continuarea năzuințelor statului național din perioada interbelică. Cele mai extremiste forme ale acestor năzuințe au fost atinse în Balcani prin comunismul național al cărui țel era statul național totalitar. Acest fapt devine cel mai revelator în evoluția românească a statului ceaușist. Dar o politică orientată împotriva minorităților sau cel puțin una de ignorare a acestora a fost aplicată și în celelalte state din blocul răsăritean. Și în Ungaria s-a desfășurat, conform tradiției, un proces de asimilare, ca să nu mai vorbim de Polonia, care nu a manifestat nici un interes, nu numai față de minoritatea germană, dar nici față de cea ucraineană.

3.

Europa de Est este o regiune de întîlniri etnice. Importanța ei derivă în plan istoric tocmai din întîlnirea și cooperarea acestor popoare. Traducerea în viață a ideii de stat național, mai ales ca rezultat al primului război mondial, a tăiat această formă de întîlnire ca pe un nod gordian. Statul național al anilor '20 a sfîșiat în mod arbitrar regiuni întregi din Europa de Est și a șters de pe hartă metropole. Fără îndoială, situația multiculturală din Europa de Est a fost puternic condiționată de imperii. Cooperarea dintre germani și evrei din Europa răsăriteană înainte de primul război mondial este un exemplu. Concomitent însă, ei au fost și exponenții echilibrului economic și cultural în regiune, exponenți indispensabili. Distrugerea acestui echilibru a început cu pretențiile statului național al anilor '20 și a fost desăvîrșită odată cu al doilea război mondial, prin acțiunea concertată a național-socialismului și stalinismului, culminînd cu acțiunile de strămutare, cu deportări și prigoane, săvîrșite la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial de către național-socialiști, stalinești și politica est-europeană. Dacă în Cehoslovacia trăiau în anii '20 59% cehi și slovaci și 41% minorități, astăzi raportul este de 94% respectiv 6%. Statul național a ajuns aproape de țintă, cu prețul unor regiuni întregi din zona de graniță a Boemiei, regiuni care au fost pustiite și și-au pierdut însemnătatea, așa încît conflictul cehoslovac izbucnește astăzi mai puternic decît oricînd.

4.

Înstrăinarea minorităților a început, practic, odată cu afirmarea statului național. Noile granițe, fixate prin tratatele de la Paris după primul război mondial, au destrămat regiuni întregi, au despărțit grupuri de populație, au determinat căderea altora din rangul de națiuni statale în cel de minorități etnice. Banatul, care pînă în 1918 aparținuse inițial monarhiei habsburgice și după aceea părții ungare, a fost ulterior împărțit între România și Iugoslavia. Populația șvăbească din regiune a fost divizată printr-o graniță de stat în două grupuri. După sfîrșitul monarhiei, populația ungară a devenit minoritate națională în trei state: Cehoslovacia, România și Iugoslavia. Aceasta s-a obișnuit foarte greu cu decăderea ei din națiune statală în minoritate. Multă vreme imaginea ei despre lume a fost dominată, ca de altfel și în cazul marilor minorități germane ale sudeților, de revizionism. La procesul de înstrăinare au contribuit în continuare și prigonirile, acțiunile de strămutare și deportările din timpul celui de-al doilea război mondial. Grupuri întregi de populație au fost dezrădăcinate, iar cei ce făceau parte din ele s-au pomenit împrăștiați prin Europa. Așa și-a scos Hitler cea mai mare parte a minorităților germane din zona de influență sovietică, la care ei înșiși subscriseseră în ajunul celui de-al doilea război mondial. Germani din țările baltice, din Bucovina, din Basarabia, din Dobrogea, din ținuturile Volgăi au fost readuși în patrie, în Reich. Mulți dintre aceștia fiind implantați în regiunile Poloniei ocupate, s-au văzut în situația de a fi izgoniți după 1945. Polonia de după război i-a strămutat pe ucrainenii în noile regiuni vestice, așa cum Stalin îi strămutase pe polonezii din Ucraina de Vest. Ultima contribuție la înstrăinarea totală i-a revenit politicii comuniste de dezproprietărire și colectivizare. O politică a izolării culturale. Minoritățile se raportează din punct de vedere spiritual și cultural la centru, adică la țara de origine. De acolo își extrag ele forța păstrării limbii și a capacității creatoare. Centralismul comunist și izolaționismul au acționat în acest sens mai durabil decît statele naționale la vremea lor. Năzuința lui era aceea de a anihila tendința de păstrare a identității minorităților. Acestea nu mai aveau dreptul să-și folosească limba maternă, decît pentru a formula parole ideologice. Dar limba nu este doar un mijloc de comunicare, ea reprezintă identitatea însăși. Mișcările de migrație actuale au în urma lor o istorie îndelungată.

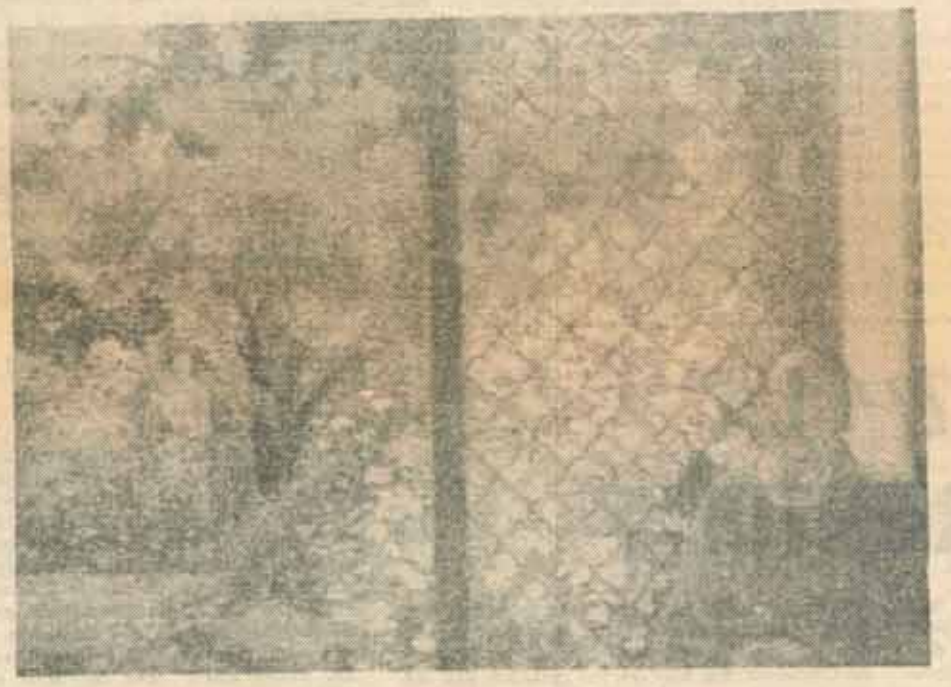

5.

Europa de Est cunoaște două tipuri de minorități. Sînt unele care, luate de valul expansiunilor imperiale, s-au așezat în regiuni privilegiate și metropole ca germanii, evreii, rușii și altele care au devenit minorități, pentru că ținuturile în care se așezaseră nu s-au integrat în granițele statului național. Mișcările lor de migrație istorică ori nu au avut consecințe statale (ca în cazul ucrainenilor și bielorușilor), ori pur și simplu și le-au pierdut (ca în cazul lituanienilor sau polonezilor). Două dintre minoritățile legate direct sau indirect de expansiunile imperiale se află după al doilea război mondial în reflux. Pentru minoritățile germane din Europa de Est încercătura în planul ideilor și în cel organizatoric cu național-socialismul a însemnat sfîrșitul. Ele trăiesc după cel de-al doilea război mondial în Europa răsăriteană doar sub forma unor resturi. Numai în România s-a putut menține în viață o cultură de limbă germană a sașilor transilvăneni și a șvabilor din Banat, ca ulterior să cadă și ea victimă demenței ceaușiste. După revoluția din 1989, restul acesta frustrat a părăsit țara. În 1990, primul an post-socialist din România, au emigrat peste 100 000 de germani, sași și șvabi, în RFG. În anii precedenți fuseseră aproximativ 15 000, cărora dictatorul le îngăduise ieșirea din țară, cerînd în schimb plata în valută pe fiecare cap de emigrant. În România va rămîne un grup mic de minoritari germani, în majoritate vîrstnici, care nu mai au astăzi nici o importanță culturală sau politică. Total lipsită de importanță este minoritatea germană din Cehoslovacia, fiind pe deasupra și dezbinată politic între colaboratorii foștilor comuniști și reformatori. O regenerare se încearcă în minoritățile germane din Polonia și Ungaria. După primele alegeri libere din octombrie 1991, germanii din Polonia au șapte reprezentanți în parlament, avînd astfel și un anumit rol politic. Care este acest rol nu ar trebui să ne fie indiferent, cu atît mai mult cu cît cea mai mare parte a acestei minorități este legată de regiunea Silezia. Minoritatea respectivă se cuvine să nu fie lăsată pe mîna făcătorilor de vorbe din echipa foștilor izgoniți. În Ungaria, germanii rămași acolo după 1945 au fost supuși unei puternice politici de asimilare. Ei și-au pierdut în mare parte identitatea, chiar și limba. În ce măsură mai există aici vreo legătură cu cultura germană rămîne de văzut. În orice caz, minoritatea aceasta e liniștită și nu va da bătaie de cap nici statului ungar, nici Germaniei. Mișcările de emigrare la minoritățile germane din Europa răsăriteană, cunoscute în ultimele decenii sub numele de „emigranți și emigranți tîrzii", se apropie de sfîrșit. Acum nu se mai poate vorbi decît de grupuri fără importanță statistică. Și pentru ele ar trebui menținută o reglementare a emigrărilor. Odată cu mișcarea de reîntoarcere a acestor grupuri după 1945 în Germania se trag consecințele sfîrșitului expansiunii imperiale germane în Europa de Est. Pentru unii fenomenul reprezintă o dimensiune supraîncătoare a „avîntului spre răsărit", pentru mulți germani din RFG o problemă de neînțeles.

6.

Centrul de greutate îl reprezintă problema germanilor din fosta Uniune Sovietică. În fața parolei simple: Toți în RFG!, stă numărul: aproximativ două milioane. Poate sînt mai puțini, poate mai mulți. Cine poate știi. Majoritatea din ei trăiesc de la începutul celui de-al doilea război mondial în zonele unde au fost deportați: Kazahstan, Uzbekistan, Kirghizia, Siberia. Cei mai mulți provin din ținuturile Volgăi, unde au fost aduși în sec. 18, sub domnia Ecaterinei a II-a. Lenin le-a dat o republică autonomă, în care și Ernest Reuter, devenit ulterior primar al Berlinului occidental, fusese un timp comisar al poporului. Această republică autonomă a fost desființată de Stalin datorită invaziei hitleriste din 1941 asupra Uniunii Sovietice. A fost o mutare, să zicem profilactică, prin care li se lua naziștilor posibilitatea de retragere în spatele frontului. Mulți germani din fosta Uniune Sovietică se consideră germani, deși nu mai vorbesc nemțește, situație similară cu cea a germanilor din Polonia care au venit în anii 70 și 80 ca emigranți în RFG. Ei au venit în țara făgăduințelor economice. Dar mulți au venit și pentru că dezorganizarea în țările respective, corupția și inerția structurilor de stat comuniste nu le mai permitea să muncească așa cum voiau ei. Pilduitoare în acest sens sînt succesele acestor imigranți în RFG. La germanii din fosta Uniune Sovietică se mai adaugă și faptul că au fost considerați tot timpul germani; chiar în buletinele lor de identitate era trecută mențiunea „de naționalitate germană". În această calitate fuseseră vreme de decenii excluși din anumite sectoare ale societății, aveau posibilități restrînse de ascensiune. În viața de zi cu zi erau catalogați drept fasciști. Acum, de cînd cu perestroika, li se promite reînființarea Republicii Autonome Volga. Dar nici în 1991 nu s-a întîmplat nimic în acest sens. În timp ce politica sovietică și rusă făceau promisiuni tactice RFG-ului, spre a obține bani, conducerea germanilor din fosta Uniune Sovietică s-a schimbat și numărul imigranților în RFG crește. În acest caz avem de a face cu un grup de populație pe care nu-l dorește nimeni. Politica prin care acești oameni au fost împinși în mizerie îi consideră acum o povară.

(Continuare în numărul viitor)

Traducere de NORA IUGA

ACADEMIA

Considerați că Academia Română a făcut ce era moral obligată pentru recuperarea filosofiei românești? Unde ar trebui să ne regăsim filosofii?

MIHAI ȘORA

Nimeni nu poate avea pretenția ca o instituție, oricare ar fi ea, să capteze posibilul încă nemanifestat, să prindă din zbor noutatea derutantă (deși conformă cu firea adîncă a lucrurilor) și s-o consacre prin subită recunoaștere, într-un cuvînt : să devină înaintemergătoare în domeniul care-i e propriu. Cînd Einstein a descoperit epocala ecuație a teoriei relativității (E mc²), corpul de specialiști coincidenți cu acea parte a instituției universitare în care obiectul „cercetării" și „predării" o constituie disciplina științifică numită „fizica" s-a ridicat ca un singur om și a spus un hotărît : NU ! Și a trebuit să treacă ceva vreme pînă cînd comunitatea științifică din respectivul domeniu să facă loc noii teorii : întîi, hîncințelos, alături de cea veche și de abia în ultimă instanță în locul celei vechi. De ce ? Pentru bunul motiv că, prin esența ei, instituția, oricare ar fi ea (și cea universitară — sau, în cazul nostru, cea academică — nu face excepție de la această regulă), reprezintă cristalizarea unui parcurs deja efectuat, ale cărui izbînzi le omologhează și le consacră. O Academie (căci despre instituția academică numită Academia Română va fi vorba în cele ce urmează), nu e prin definiție în stare să-i dibuie, în străfundurile potențialității, pe cei puțini „aleși" care pentru viitorime vor constitui „sarea pămîntului" : dar e obligată să aibă măcar discernămîntul necesar pentru a selecta din puzderia de nechemați, doar pe acei (încă mulți) „chemați" printre care se va fi prizărit eventual, și vreun „ales" de nimeni încă știut : pe acei „chemați", vreau să spun, care, prin sîrguința și priceperea cu care și-au însușit meseria pe care o practică și prin rezultatele publice omologate ale exercitării meseriei lor, vor fi dovedit cu prisosință că au o reală chemare de a face ceea ce fac și de a fi cu adevărat ceea ce pretind că sînt.

Ce vreau să spun ? E simplu : vreau să spun că fizicienii care refuzau drept de cetate ecuației E mc² în momentul apariției acesteia la orizontul disciplinei lor erau totuși fizicieni adevărați, care deci știau temeinic toată fizica de dinaintea lor și, chiar dacă nu erau capabili de a o duce cu un pas mai departe, o puteau măcar transmite cu maximum de acuratețe celor ce se simțeau „chemați" spre numita disciplină (și din sînul cărora putea eventual țîșni la un moment dat necunoscutul „ales" care, preluînd de la înaintașii săi un ansamblu de cunoștințe corect transmise, să lărgească brusc orizontul acestora, deschizînd o nouă cale de abordare a domeniului).

Evident, nimeni nu poate avea pretenția ca Academia Română să-l dibuie dintr-o dată pe viitorul Eminescu al filozofiei (adică pe acel *filozof* român care va ridica pe culmile universalității gîndirea zămislită în această parte a lumii, și rezultînd din străfundurile acestei realități). Dar nici să-l nimerească așa, ca din întîmplare, pe cine ? N-am nimic de împărțit cu domnul Ion Gheorghe Maurer și, avînd în vedere simpatia de care s-a bucurat ca artizan prezumat al „deschiderii" în perioada de așa-zisă „deschidere", trebuie să recunosc că nu-mi prea vine la socoteală să iau în răspăr numele domniei sale. Dar, stau și mă întreb : în virtutea cărei opere de cultură (artă, știință, tehnică etc.) a ajuns domnia sa membru titular al Academiei Române ? (Întrebare valabilă, desigur, și pentru domnul Alexandru Bîrlădeanu și nu mai puțin pentru doamna Suzana Gădea.) Iar dacă a ajuns academician în virtutea unei opere de cultură, atunci să fi ajuns cumva în virtutea activității sale politice benefice din timpul Republicii Socialiste România ? Formulez întrebarea astfel : să fie, oare, actuala Academie Română o simplă prelungire, ușor cosmetizată a fostei Academii a R.S.R. ? Formulez întrebarea și în felul acesta pentru că doar așa aș mai putea găsi o explicație plauzibilă a consacrării publice a unui modest pseudo-liberalism conjunctural în cadrul fostului regim abhorat ulterior și respins în întregime de actuala societate românească. Și așta ar și explica existența paradoxală a unui academician fără operă (nu singurul, de altfel). Dar de ce o fi nimerit domnia sa tocmai la secția filozofică a venerabilei instituții ? Pentru a ajuta cumva — alături de domnii C. I. Gulian, Al. Boboc, Gáli Ernő et ejusdem farinae — la recondiționarea, în vederea aplicării ei în viitor, a vechii ideologii care a prezidat, din cerul ideilor, la organizarea pas cu pas a fericirii noastre din ultima jumătate de secol ?

E prea importantă filozofia pentru orientarea vieții noastre de acum înainte (a vieții noastre obștești și private deopotrivă), pentru ca să ne rămînă indiferentă alcătuirea secției de filozofie a Academiei Române. Nimeni n-are pretenția ca secția să fie populată doar cu stelele de primă mărime, încă necunoscute, ale viitorului firmament al gîndirii românești înscrise pe orbita universalității. Dar să fie alcătuită din adevărați oameni de meserie (și de nici un singur pseudomeserias al domeniului), asta da, pretenția asta o putem avea cu toții. Și atunci îmi precizez întrebarea multiplicînd-o și nominalizînd-o : de ce domnul Al. Boboc și nu domnul V. Tonoiu ?, de ce domnul Gáli Ernő și nu domnul Mircea Flonta ?, de ce, în sfîrșit, (deși meseria a învățat-o din bun început și poate nici nu s-a dezvățat complet de ea, cu toate că, pe parcursul carierei a deturnat-o mereu de la adevărata ei menire), de ce domnul C. I. Gulian și nu domnul I. Pârvu ? Și de ce oare trebuie ocupărat „înlărită" secția de filozofie cu un jurist precum domnul Ioan Ceterchi, teoretician al distorsionării dreptului în beneficiul statului-Leviatan ?

Oricum ar fi, Academia R.S.R. cosmetizată nu poate îndeplini rolul unei adevărate Academii Române, Instituția întreagă trebuie regîndită din temelii și reproiectată în funcție de nevoile de dezvoltare democratică ale ansamblului societății românești.

(După revista **Expres**, nr. 3, februarie—martie 1992)

ROMÂNIA

CENTRUL INDEPENDENT DE STUDII ȘI SONDAJE — C.I.S.

(Urmare din pagina 6)

Întrebarea prospectivă nu putea ignora eventualitatea indeciziei, de unde varianta „nu știu". Răspunsul „Nu" înseamnă : nu au votat sau nu au de gînd să voteze, iar răspunsul „Da" dimpotrivă. Așa cum reiese din variabila 1, absenteismul continuu nu include decît 1% dintre intervievați, pe cînd diversele veriguri de discontinuitate totalizează aproape 20%. Variabila cea mai răspîndită de discontinuitate este cea în care abținerii de la referendum îi succede participarea la alegerile locale și intenția de a participa la cele parlamentare : variabila 2, care întrunește 10% din eșantion.

Potrivit acestor date, ar rezulta că în electoratul nostru nu s-a detașat o grupare invariabil absenteistă. Absenteismul pare mai curînd un comportament circumstanțial, rînd pe rînd practicat și abandonat de diferiți alegători, mai ales femei, tineri și locuitori ai orașelor.

Perspectiva

Tradusă în termenii circumstanțelor politice imediate, problema ar putea fi descrisă astfel : electoratul din țara noastră urmează să fie chemat la urne de cel puțin cinci ori (incluzînd și al doilea tur de scrutin) într-un interval de circa șase luni. Cum va reacționa el la această supra-solicitare ?

O simplă judecată de bun sînt ne îndeamnă să credem că disponibilitatea electoratului de a vota va scădea pe măsură ce va fi crescut numărul solicitărilor. Ultimul episod al acestei cavalcade — cel al alegerilor prezidențiale — ar urma să apeleze la electoratul cel mai obosit, și deci cel mai susceptibil să se abțină. Exemplul amintit, al alegerilor din Ungaria, relieiază din acest punct de vedere două tendințe : creșterea masivă a absenteismului în al doilea tur de scrutin, pe de o parte, și pe de alta, scăderea precipitată a participării la cea de a doua consultare electorală. Desigur, aceasta nu este un model, și doar un exemplu, în care atît conjunctura politică generală cît și ordinea de succesiune a celor două alegeri (întîi parlamentare, apoi locale) au fost altele decît la noi.

Revenind la agitata noastră viață electorală : ne îndreptăm spre extinderea, spre diminuarea, sau spre staționarea absenteismului la nivelul decembrie-februarie ? Elemente ale unui răspuns pot fi descifrate în Tabelul II, a cărui bază nu o mai constituie cei care s-au abținut, ci cei care au votat în decembrie 1991 — aceasta pentru a verifica ipoteza unui absenteism în ascensiune.

Tabelul II

Numărul variabilei	Decembrie	Februarie	Mai	Procentajele
1	Da	Da	Da	55%
2	Da	Da	Nu	8%
3	Da	Da	Nu știu	8%
4	Da	Nu	Da	4%
5	Da	Nu	Nu	2%
6	Da	Nu	Nu știu	1%

Continuitatea participării constituie comportamentul majoritar : cei care au votat atît în decembrie cît și în februarie, intenționînd să voteze și în mai, reprezintă 55% din eșantion (vezi variabila 1). Dintre cei care au votat în decembrie, aproape 20% fie intenționează să nu voteze în mai, fie nu au luat încă o decizie în această privință. Intențiile de a vota în mai — variabilele 1 și 4 — însumează 59%, un nivel de participare foarte apropiat de cel înregistrat în februarie (N.B. : suma procentajelor din Tabelul II nu se ridică la 100 decît dacă i se adaugă și suma procentajelor din Tabelul I). Tot din Tabelul I ar trebui separate variabilele 2 și 5, ale celor care nevotînd în decembrie intenționează să voteze în mai, însumînd 13%. Suma intențiilor pozitive ar fi astfel de 59+13=72%, totalul celor care, independent de comportamentele anterioare, declară în februarie că au de gînd să participe la alegerile din mai. Dar acestea nu sînt decît intenții declarate care, arată experiența unor prognoze anterioare, se realizează de obicei doar parțial. Ceea ce se poate reține din aceste date este fluctuația moderată a intențiilor de participare la alegerile din mai și, implicit, absența unei tendințe definite către un absenteism ascendent.

Motivații

Care sînt motivațiile invocate de absenteiști ?

Sondajul a prezentat o listă cuprinzînd 12 motive posibile ale nepartcipării la primul tur de scrutin al alegerilor locale, începînd cu condițiile climatice și terminînd cu frica. Motivele cele mai rar invocate — virtual inoperante — au fost chiar frica, neajunsurile campaniei electorale în localitatea respectivă, convingerea că alegerile vor fi trucate. Motivul cel mai frecvent este absența din localitate, indicată de peste un sfert dintre nepartcipanți. Al doilea motiv în ordinea frecvenței este însă unul de ordin politic : lipsa de încredere în candidați, avansat de o cincime dintre absenții de la vot. Aproape o zecime dintre ei declară că nu au încredere în nici un partid și cam tot atîția se plîng că au prea multe griji zilnice pentru ca să le mai ardă de alegeri.

Absenteismul nu este neapărat refugiul politicii — el poate reprezenta la fel de bine o atitudine politică. Dar o atitudine a cărei răspîndire poate stînjeni considerabil înfăptuirea aspirațiilor democratice ale societății românești. De aici, însemnătatea efortului de identificare a mecanismelor care stimulează absenteismul, premisă a unui alt efort : acela îndreptat spre demonstrarea acestor mecanisme.

VLADIMIR TISMĂNEANU

ADIO RADICALISMULUI

În istoria deziluziilor intelectuale și politice ale secolului nostru, puțini autori au scris pagini atît de incandescent autentice precum Ágnes Heller, Ferenc Fehér și Leszek Kolakowski. Atît Ágnes Heller și Ferenc Fehér (foști studenți, discipoli și colaboratori ai lui Georg Lukács în cadrul Școlii de la Budapesta de marxism critic), cît și Leszek Kolakowski, autor al unei indepășibile trilogii consacrate ascensiunii și decăderii marxismului, aparțin unei nobile familii spirituale. Este vorba de o comunitate transnațională de gînditori care, în condițiile de prigoană ale socialismului de stat, au încercat să restituie o anumită dimensiune libertară și umanistă unui marxism convertit în ideologie a aparatelor polițienești și propagandistice. Ceea ce au urmărit acești marxiști critici era să epureze filosofia praxisului de notele sale obiect apologetice, ori, mai clar spus, a fost vorba de destalinizarea și chiar de debolșevizarea marxismului. Au făcut-o în confruntare directă cu doctrinarii oficiali și au suferit pentru aceasta. Prin acțiunile lor, ei au contribuit la trezirea și coagularea unor curente de revoltă politică, morală și intelectuală în Polonia, Ungaria și alte state ale fostului bloc sovietic. Întrucît sistemul își deducea pseudo-legitimitatea din mitul ideologic al rolului providențial al partidului comunist, revizionismul marxist a contribuit la spulberarea suficientei auto-încrederi a elitei diriguitoare. Este astfel imposibilă înțelegerea disoluției monolitului ideologic al sovietismului fără a ne referi la războiul de gherilă intelectuală purtat de acești filosofi la sfîrșitul anilor '50 și în anii '60 împotriva supraveghetorilor etern vigilenți ai unei ortodoxii senile.

În acest eseu mă voi ocupa de două cărți recent apărute în care Ágnes Heller și Ferenc Fehér, pe de o parte, Kolakowski pe de alta, regîndesc cadrele spirituale ale modernității și radicalismului politic în acest veac. Cartea semnată de Heller și Fehér se intitulează **Grandoarea și crepusculul universalismului radical** și a apărut anul trecut la casa editorială Transaction. Volumul lui Kolakowski, publicat în 1990, este o culegere de studii și prelegeri, strînse laolaltă sub titlul **Nesfîrșitul proces al modernității.** Am convingerea că ne aflăm în fața a două tentative de prim rang de a regîndi nu doar articulațiile modernității, tensiunile imanente ei, dar și chestiunea esențială a responsabilității intelectualilor pentru aberațiile totalitare din secolul nostru. Venind din partea unor autori atît de respectați, cărțile de care mă ocup reclamă o analiză riguroasă și minuțioasă.

Odiseea revizionismului marxist a fost una din acele aventuri culturale care a înglobat elemente de romantism, de idealism, curmarea brutală a unor speranțe naive, precum și descoperirea finală a sursei răului în chiar miezul intim al paradigmei multă vreme adorate. Într-adevăr, istoria acestei odisei este subiectul mai mult sau mai puțin transparent al cărților mai sus amintite. Este vorba de depășirea monismului gnostic al unui marxism reificat și de surprinderea realității multidimensionale a istoriei. Această depășire nu se putea întîmpla fără o ruptură lipsită de ambiguități cu credința radical-universalistă care inspirase căutările anterioare ale ereticilor marxiști. Experiențele lor în relația cu marxismul, deopotrivă în versiunea sa instituțională, sclerozată și represivă, ca și în aceea alternativă, a unui marxism critic îmbrățișat încă de nu puțini profesori din bine-protejatele insule occidentale ale gîndirii autonome, sînt cu deosebire instructive din perspectiva lamentabilului naufragiu al comunismului în Est.

Mărturia acestor filosofi este dătătoare de seamă pentru urgența necesitate a lucidității. Ceea ce ne spun ei este că marxismul nu a putut oferi soluții veritabile frămîntărilor umane pentru că asemenea soluții nu rezidă în proiecte utopice, ei, mai degrabă, în construcția treptată a unei comunități raționale de subiecți liberi. În loc de a contribui la clădirea unei asemenea ordini emancipate, marxismul a devenit, în experimentele de tip sovietic, sinonimul însuși al subjugării și oprimării. El a devenit, de fapt, drogul care a narcotizat facultățile critice și a oferit justificare unora dintre cele mai crunte atacuri împotriva libertății individuale. Marxismul, vulgarizat și bastardizat, și-a pierdut orice substrat imaginativ devenind religia acelei clase de paraziți birocratici cunoscută sub numele de nomenklatură. Așa cum relevă Kolakowski, marxismul este copilul natural al modernității. Dar tocmai în această afinitate incontestabilă se află și izvorul ambivalenței sale. Pe de o parte, marxismul a celebrat asemenea valori ale modernității precum tehnologia, randamentul, progresul, industrializarea și urbanizarea; pe de altă parte, și nu mai puțin semnificativ, el a deplîns pierderea sentimentului unității cosmice specifice timpurilor pre-moderne și a denunțat fenomenul alienării pe care l-a atribuit, cu o mioapă îndărătnicie, rapacității și egoismului burgheziei: „Marxismul, scrie Kolakowski, a fost o combinație de entuziasm total pentru modernitate, organizare rațională și progres tehnologic cu nostalgia pentru comunitatea arhaică. El a culminat în expectația utopică a unei lumi perfecte în viitor, în care ambele seturi de valori se vor realiza într-un armonios alia): fabrica modernă și agora ateniană vor izbuti cumva să se contopească".

Prăbușirea teleologiilor mesianice la sfîrșitul secolului douăzeci, extincția credinței escatologice în zeitatea numită Istorie a lăsat în fine loc pentru un demers mai modest, mai puțin marcat de hybrisul cuprinderii totalității și esențialmente mai sceptic în ceea ce privește asemenea chestiuni precum conflictul, ordinea și stabilitatea în societățile moderne. Această despărțire de paradigmele mîntuitoare numite cîndva radicalisme (de dreapta, de stînga, nu are în fond importanță) este superb surprinsă de Ágnes Heller și Ferenc Fehér în magistrala lor incursiune în ceea ce aș numi fenomenologia secularizării marxismului. Devenind mundan și revelîndu-și ambiguitățile funciare, abjurîndu-și pretenția salvaționistă, marxismul a încetat să mai inspire pasiuni, fanatisme și nevroze colective. Această schimbare de funcțiune în statutul marxismului, catalizată de revelațiile privind ororile staliniste, i-a făcut pe mulți intelectuali să traverseze o stare de derută și chiar criză în anii șaptezeci și optzeci: în ce le mai rămînea oare să creadă și, mai cu seamă, căror idoli mai puteau să se închine? La urma urmelor, sfîrșitul ideologiei, diagnosticat de sociologul american Daniel Bell într-o carte deschizătoare de drumuri, publicată în urmă cu trei decenii, pare să fi dus la un vid de crezuri oraculare. Firește, există încă naționalismele și fundamentalismele de diverse nuanțe, există chiar și o școală de gîndire simbolizată de politologul Francis Fukuyama, cu a sa teorie a sfîrșitului istoriei și a „ultimului om". Dar ne aflăm oare într-adevăr la ceasul de amurg cînd ciclul umanității numit istorie s-a încheiat? Putem să-i scriem liniștiți necrologul? Este modernitatea cu desăvîrșire epuizată? Și ce rol le mai rămîne intelectualilor, producătorilor de simboluri și cuvinte, atunci cînd și-au pierdut opiumul de care aveau nevoie în opoziția lor nestăvilită față de **status quo**? Pentru Leszek Kolakowski, chestiunea constă în a depăși idolatria politicului și de a descoperi adevăratele legături care generează coeziunea comunităților într-un chip decent și civilizat. Neliniștea filosofului polonez, profesor actualmente la Oxford și Chicago, este motivată de dispariția frontierei dintre bine și rău, de tentativa post-modernă și în fond neo-nietzscheeană, de a relativiza complet normele morale tradiționale. Riscînd să-i șocheze pe foștii săi admiratori de stînga, Kolakowski merge pînă într-acolo încît afirmă că „este poate preferabil să crezi în validitatea unor, tabûuri aparent dezagreabile decît să accepți completa lor dispariție". Într-adevăr, dacă marea performanță a intelectualilor în acest veac a fost de a suspenda și de a pune sub semnul întrebării moștenirea experienței burgheze, dacă mulți dintre ei s-au întrecut pe ei înșiși în a-și pune ochelari de cal în lectura (ori, mai bine spus, nonlectura) infernului totalitar, este probabil util ca ei să fie invitați la o atît de necesară purificare a spiritului. Cartea lui Kolakowski, plină de mordantă ironie, este astfel o chemare la responsabilitate intelectuală, însușirea pe care acest grup social, specializat în a da lecții cetății, a ignorat-o cu trufie în ultima sută de ani.

Deși logica modernității a servit ca paravan, ca justificare și chiar ca instrument pentru cele mai inclemente experimente ale secolului, Kolakowski, ca și exponenții Școlii de la Budapesta, nu procedează nediferențiat și nu se constituie în procurori ai civilizației tehnologice sau ai ideii iluministe de progres. Ceea ce observă ei este faptul că, în sine, modernitatea nu este nici bună, nici rea. Virtuțile sau viciile ei provin din asocierile ce i-au fost impuse cu formule absolutiste și potențial teroriste. Sistemul concentraționar nazist a fost deopotrivă triumful rasismului atavic combinat cu principiul raționalității instrumentale aflat în chiar inima modernității. În același sens, proiectul istoricist simbolizat de utopia marxistă a condus la o ipostaziere a Rațiunii, la fetișizarea ei chiar, fapt care a fost cinic manipulat de către despotul asiatic din Kremlin întru îndeplinirea obiectivelor sale asasine. Trăim de fapt, ne spun Fehér și Heller, într-un timp dominat de sentimentul dezastrului istoricității. Decesul universalismului radical nu poate fi separat de convingerea rațională că postmodernitatea înseamnă înainte de orice conștiința violenței istoriei și. în consecință, recunoașterea capcanelor orgoliului intelectual. Pretenția profeților intelectuali precum Nietzsche sau Marx care au susținut că știau despre ce este vorba în istoria universală și care s-au crezut îndrituiți să ofere linii directoare pentru reconstruirea apocaliptică a umanului și-a pierdut orice acoperire morală. Spre a-i cita pe filosofii maghiari: „Proiectul istoricist era mai puțin interesat în a nara derularea istoriei de la origini și pînă azi și mai degrabă în a postula «sfîrșitul istoriei». Dar aceste ambițioase pretenții s-au sfîrșit odată cu Auschwitzul și Gulagul". Tocmai pentru că această fascinație a sfîrșitului istoriei, conceput ca o culminație obligatorie a unei direcții construită în chip speculativ, a dus la barbaria lagărelor de exterminare, condiția politică post-modernă tinde să fie extrem de refractară în raport cu orice pedagogie universalistă. Epoca noastră devine astfel tot mai neîncrezătoare în indemnurile profetice. Am văzut prea mult din rezultatele lor și știm că ele nu sînt de obicei decît camuflaje pentru ispitele dictatoriale. Pe de altă parte, ne putem întreba, trebuie oare să renunțăm acum la orice viziune totalizantă? Este utopia, ca formă de gîndire, condamnată la o definitivă lipsă de relevanță? Sîntem oare sortiți să ne complacem într-un relativism moral nu mai puțin devastator decît absolutismul pe care încearcă a-l înlocui? În această privință, sînt de acord cu Kolakowski și cu gînditorii maghiari: ei consideră că iluminismul trebuie deconstruit, dar nu pentru a contesta valoarea individului și semnificația Rațiunii, ci, dimpotrivă, pentru a le afirma și a depista originile catastrofelor morale și politice ale vremurilor noastre. Odată consumată idila lor cu marxismul, acești filosofi au devenit conștienți că lumea nu este un laborator pentru inginerie socială și că ignorarea acestui adevăr elementar este premisa atîtor dezastre. Chiar dacă vocile lor sună adeseori deprimant, aceasta nu este vina lor. Atunci cînd a trebuit să trăiești atîta timp în compania diavolului; este greu să-ți menții o atitudine angelică.

Washington,
7 februarie 1992

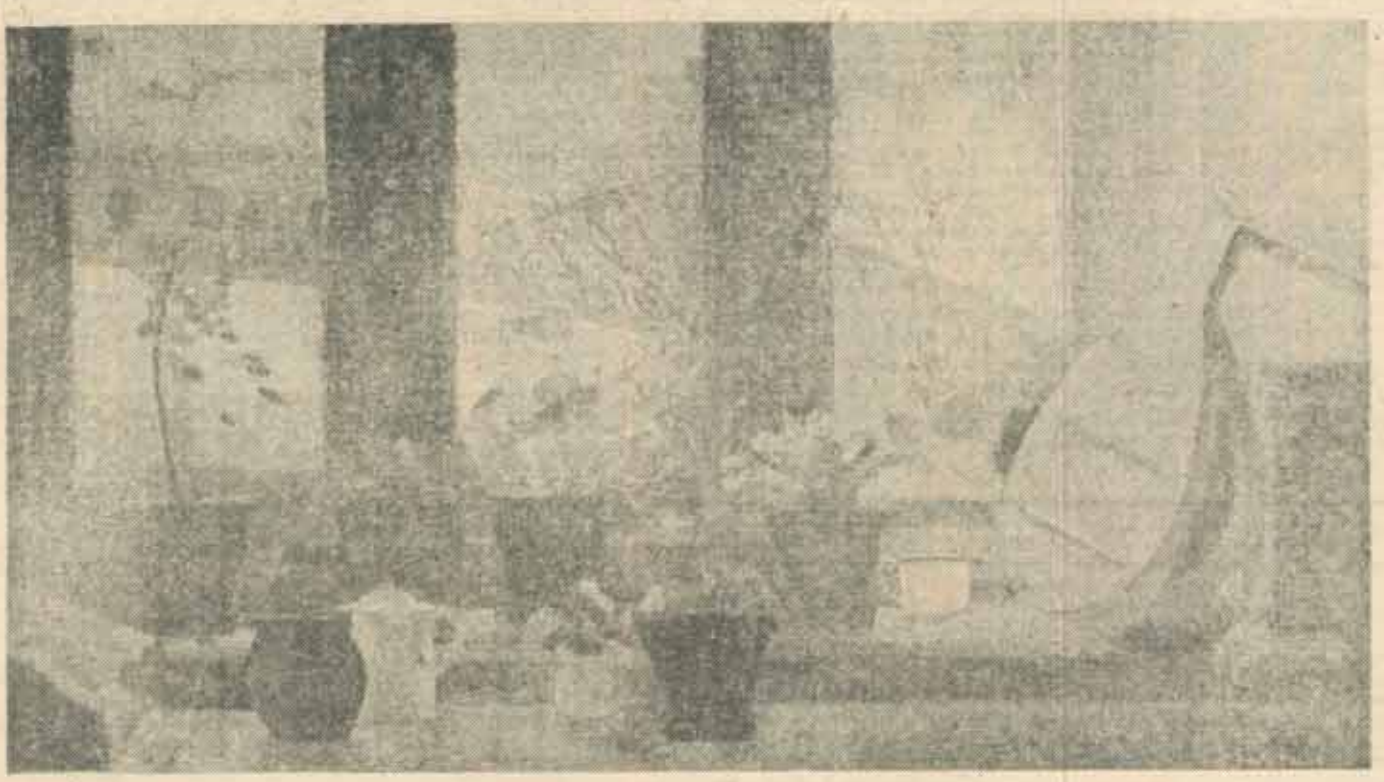

LITERE

LOGICI DE CONJUNCTURĂ

Ca și în cazul închisorilor politice (care se pare că au cuprins la noi cîteva sute de mii de deținuți), numărul emigranților sau al exilaților cu forța e direct proportional cu dimensiunea totalitarismului, cu intoleranța și cu agresivitatea unui anumit sistem. Din acest punct de vedere, tot ceea ce s-a petrecut la noi după 1944 e fără termen de comparație în România, chiar dacă numeroase precedente au existat.

Dacă ne referim numai la emigrația sau la exilul scriitorilor, primele exemple notabile pot fi întîlnite încă din secolele XVII—XVIII, la spătarul Nicolae Milescu, cel care a realizat la cererea țarului Alexei Mihailovici o relatare a călătoriei sale în China, la cronicari (Miron Costin, Ion Neculce) și mai ales la eruditul Dimitrie Cantemir, plecat din Moldova împreună cu Petru cel Mare, după înfrîngerea de la Stănilești, și mort în Rusia în 1723. De altfel, Cantemir este cel dintîi român care face marea demonstrație a europenismului culturii noastre, probînd faptul că un scriitor se poate realiza în străinătate, fără ca prin aceasta propria sa cultură să-l considere mai tîrziu un renegat.

În epoca modernă, toți capii revoluției de la 1848 au fost siliți să ia calea exilului din motive politice (Bălcescu, Ion Heliade-Rădulescu, Ion Ghica, C. A. Rosetti) și să rămînă pînă în preajma Unirii în Turcia sau în Franța, unde au pus bazele liberalismului românesc. Singurul dintre exilați care nu a mai apucat momentul revenirii în țară a fost Nicolae Bălcescu, mort la Palermo în 1852, dar pe el destinul tragic l-a transformat într-un mare simbol al mesianismului și al exilului fără întoarcere, consumat ca la Ovidiu în absolut.

Nici scriitorii epocii clasice nu au fost scutiți de experiența exilului, ei fiind în plus poate cei dintîi în legătură cu care s-ar mai putea folosi și noțiunea de **exil interior.** Căci în timp ce I. L. Caragiale a trăit drama propriu-zisă a exilului, stabilindu-se din proprie inițiativă în Germania, în 1905, Eminescu ar fi vrut la un moment dat să plece în India (cum își amintește unui dintre contemporanii săi), iar Titu Maiorescu în America, prin 1876. Indiferent dacă e vorba de ipoteze sau de proiecte realizate, de fiecare dată avem de a face cu plecări din disperare, cu o revanșă interioară a biograficului exasperat. Și tot acum, în atmosfera naționalistă a ultimelor decenii ale secolului XIX, înregistrăm primele expulzări pe motive etnice, cărora le-a căzut victimă și Moses Gaster, autorul impunătoarei lucrări despre **Literatura populară română.** Ceva mai tîrziu, în 1901, un alt mare învățat, Lazăr Șăineanu, autorul unor celebre dicționare și al studiilor de referință despre basmele și obiceiurile românești, părăsea și el țara care refuzase să-i acorde cetățenia, pentru a se stabili la Paris.

De o cu totul altă natură sînt plecările din România, în perioada interbelică, la Tristan Tzara, B. Fundoianu, Panait Istrati, Peter Neagoe sau Martha Bibescu, în legătură cu care nici noțiunea de **exil** și nici cea de **emigrație** nu se mai poate folosi. Unii dintre acești scriitori au fost, prin temperament sau prin biografie, cetățeni ai lumii, alții au crezut că trebuie să caute o scenă mai largă pentru a se realiza cu adevărat. Toți se puteau întoarce oricînd în țară (unii dintre ei au și făcut-o), **politicul** nemaijucînd de data aceasta nici un rol. Mai mult decît atît, începînd să se manifeste ca o producătoare de emigrație, România epocii interbelice s-a dovedit o bună gazdă a refugiaților politici din exterior, mai întîi bulgarii și rușii, apoi polonezii, după izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

În schimb, după 1944, scena românească oferă spectacolul unei dizlocări sălbatice a literaturii, din care mari bucăți au fost rupte, potrivit unei metode pe care a teoretizat-o Lenin încă din 1913, cînd a vorbit despre existența celor două culturi. (În 1968, tot Lenin inventaria erorile Comunei din Paris, cea mai mare dintre ele fiind aceea că nu și-a exterminat fără milă adversarii de la Versailles.) Acum, o „cultură nouă", a proletariatului, a urmărit să înlăture cu brutalitate cultura „veche" a claselor numite exploatatoare toți reprezentanții acesteia fiind considerați indezirabili, dacă nu de-a dreptul dușmani. Cu puțin timp mai-nainte, același lucru se întîmplase în Germania sau în Austria, de unde ascensiunea lui Hitler (în 1933) și **Anschluss**-ul (din 1938) i-au alungat pe toți cei legați de democrație și de liberalismul burghez. Chiar dacă exilul acesta, care i-a cuprins pe cei mai mari scriitori ai epocii (în Germania pe Heinrich și Thomas Mann, pe Döblin, Werfel și Brecht, în Austria pe Musil, Joseph Roth, Hermann Broch și Stefan Zweig), și-a sporit impopularitatea și prin motivele rasiale care l-au putut provoca, el este cu mult depășit, prin număr, prin intensitate și prin durată, de emigrația literară de după 1944, din România (ca de altfel din aproape toate celelalte țări est-europene și, mai-nainte, din URSS). Întinsă pe distanța unei jumătăți de secol și împrăștiată pe mai multe continente, în medii culturale adesea cu totul noi, emigrația românească a făcut cu siguranță una dintre cele mai tragice experiențe ale modernității, greu de evaluat în toate dimensiunile ei. De aceea, o întrebare inevitabilă e legată de modul în care vom studia literatura emigrației într-o viitoare Istorie a literaturii române contemporane. Se va face abstracție de specificul emigrației și vor fi „vărsații" scriitorii din **diaspora** în capitolele generale ale unei Istorii mari, sau se va desena o hartă „paralelă", cu personalitățile, școlile și revistele ei?

Chestiunea nu e atît de formală pe cît s-ar crede, căci de pe acum se schițează paradoxal, o schismă între exilul care judecă reducționist literatura din țară și cei care, din România, privesc în direcția exilului cu repros. Pentru că, într-adevăr este vorba de un paradox.

Pe scurt, în primele luni de după decembrie 1989 s-a crezut că bariera pe care totalitarismul comunist a ridicat-o între scriitorii rămași în țară și cei alungați în străinătate a căzut pentru totdeauna nu doar în ordine geografică, dar și la nivel de mentalități. Mai toate revistele literare din România și-au pus imediat paginile la dispoziția scriitorilor emigrației și același lucru l-au făcut cu scriitorii din țară revistele (scrise sau vorbite) din străinătate. Uniunea Scriitorilor a reparat nedreptatea excluderilor din ordin și a indicat prin noul ei statut că nu mai e dispusă să tolereze nici o discriminare. Gestul simbolic prin care această nouă atitudine a fost consacrată poate fi considerat entuziasmul cu care prima conferință a scriitorilor, de după decembrie 1989, i-a primit la București pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca. Formula la care s-a gîndit atunci toată lumea a fost aceea pe care au folosit-o, în țară sau în afara granițelor ei, Nichita Stănescu și Mircea Eliade. Patria oricărui scriitor român, au spus ei, este limba **română.**

Dar după ce primul val de entuziasm a trecut, și-au făcut apariția farmeciștii notelor de bună purtare, contabilii de sentimente și, de ce să n-o spunem, geloziile caraghioase ale luptelor pentru locul întîi. Voci ale exilului (dintre cele mai prestigioase) au început să susțină că, de **fapt,** timp de peste 45 de ani în România **nu** s-a realizat nimic notabil nici în edituri, nici în institutele de cercetare și nici în universități. Și, la rîndul lor, cîțiva scriitori din România și-au adus aminte că trebuie să le reproșeze celor din emigrație cu nu se vor putea prezenta la judecata de apoi a literaturii sub blazonul „salamului cu soia" românesc. Nici în politică (unde cuvintele acestea „magice" **au** fost pentru prima dată rostite oficial înainte de alegerile din mai 1990, într-o celebră ședință de CPUN, pentru a bara ascensiunea unor lideri ai opoziției reîntorși în țară) formula nu s-a putut impune, și primii noștri parlamentari, „emanați" ai revoluției din decembrie, n-au avut curajul să facă din ea lege, cum poate că ar fi dorit. În schimb, formula „salamului cu soia" a rămas să funcționeze în literatură, așa încît, pentru a da un singur exemplu, un foarte cunoscut prozator, stabilit în Franța în mijlocul anilor '70, să poată fi „debutat" într-o revistă din România, la rubrica „scriitori străini".

Cred că și de data aceasta avem de a face cu o logică de conjunctură, tipică pentru perioada de tranziție pe care o trăim. Cînd vom ieși din ea, poate că răspunsul la întrebarea pusă în legătură cu modul în care ar trebui studiată literatura română din diaspora (ca de altfel și aceea din țară) va cădea firesc și ne vom întoarce la un gînd mai vechi care, oricît de patetic ar suna, s-a dovedit a fi un gînd bun. Mă refer la gîndul lui Nichita Stănescu și Mircea Eliade.

FLORIN MANOLESCU

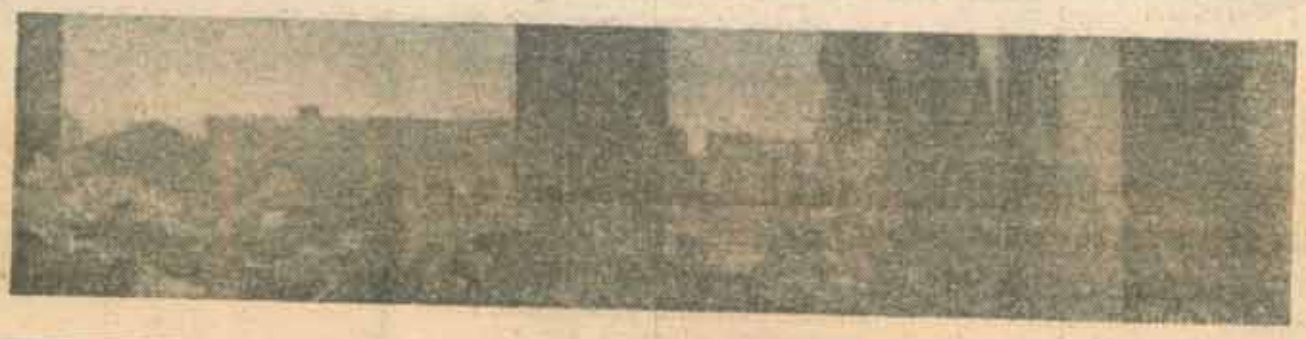

Film

DIMENSIUNEA HOLLYWOODIANĂ A ORORILOR STALINISTE

(Cea de-a 42-a ediție a „Berlinalei" — Festivalul Internațional de film de la Berlin)

Hotărîrile juriului internațional, prezidat de actrița franceză Annie Girardot, au constituit anul acesta, la cea de-a 42-a ediție a festivalului internațional de film de la Berlin, „surprize" mai mult sau mai puțin neplăcute. Nu numai publicul, dar și criticii și-ar fi dorit altceva. Cu toții au considerat filmele prezentate drept slabe, sau, în orice caz, mai slabe decît în anii precedenți.

Cu marele premiu al „Berlinalei" — „Ursul de aur" — a fost distins anul acesta, în mod surprinzător, filmul american al lui Lawrence Kasdan, „Grand Canyon". **Studiul psihologic al lui Kasdan asupra neliniștii cetățeanului, într-o metropolă americană nu dă răspunsuri satisfăcătoare la întrebarea cum ar putea să se apere cetățenii într-o lume ostilă, imbibată de violență și teroare. „Ursul de argint" — adică premiul special al juriului — a fost obținut de regizorul maghiar** István Szabó, **pentru** „Scumpă Emma, dragă Böbe": **două profesoare de rusă sînt nevoite să se recalifice, încercînd să devină profesoare de engleză. Tranziția de la socialism la capitalism zugrăvită de către Szabó, cu toate implicațiile sale dramatice, ba chiar tragice, pentru existența unor oameni derutați, este subiectul acestui film destul de convențional. Cenzura existențială și biografia distrusă a protagoniștilor l-au îndemnat pe regizor să lucreze într-un exces de zel aproape documentar, surprinzînd pesimismul multor unguri de rînd care nu mai înțeleg lumea. Un alt „Urs de argint" i-a fost acordat, pentru regie, suedezului** Jan Troell **pentru coproducția suedezo-finlandezo-daneză „Il Capitano", o reconstituire minuțioasă a unor evenimente legate de o crimă reală. Și acest film a fost calificat de majoritatea comentatorilor drept o operă mediocră. Decizia juriului de a-i acorda regizorului chilian** Ricardo Larrain **pentru excelentul său film** „Frontiera" **un „Urs de argint" pentru debut a constituit una dintre surprizele plăcute ale acestui festival. Larrain povestește în filmul său istoria zguduitoare a unui conferențiar surghiunit în timpul dictaturii militaro-fasciste a lui Pinochet. Lumea arhaică a locului de domiciliu obligatoriu și lumea grotească impusă victimei dictaturii se confundă pînă la identificare, fără a estompa mesajul regizorului. Pentru „calități cinematografice deosebite", juriul a distins cu un alt „Urs de aur" producția, de asemenea controversată de critici,** „Beltenebros" **a regizorului spaniol** Pilar Miro: **un thriller cu implicații politice și (altfel nu se putea) sentimentale. „Ursi de argint" pentru interpretare au primit** Armin Müller Stahl, **pentru rolul său în filmul** „Utz" **al lui** George Sluizer **și actrița chineză,** Maggie Cheung **pentru rolul din** „Ruan Ling Yu", **o producție din Hong Kong — Taiwan, realizată de Stanley Kwan. Premiul „Alfred Bauer" — numit după fondatorul „Berlinalei" — a fost atribuit filmului rusesc** „Infinitas" **al regizorului** Marlen Huțiev, **pentru „deschiderea de noi perspective în arta cinematografică". Huțiev surprinde în acest film psihodrama unui intelectual aflat la o răspîntie de drum. Filmul reține într-un flux de imagini și secvențe amețitoare nu numai schimbarea existențială a unui individ ei și schimbarea unui sistem. Analogiile cu regretatul Tarkovski sînt evidente. De altfel, mai toate filmele prezentate din fosta republici sovietice, prezentate mai ales în afara concursului, s-au concentrat asupra destrămării unei superputeri, a unei ideologii, asupra unor aspecte metafizice și religioase pînă mai ieri tabuizate, asupra regăsirii individuale și a ieșirii omului de sub tutela uniformizării. Recuperarea metaficului, a tradițiilor naționale locale după trauma stalinismului se degajă din filmele lui Tadjikistan** „Bratan" **al lui** Bahtiar Hudoinazarov **și** „Identificarea dorințelor" **al lui** Talib Hamidov, **dar și din producția cinematografică din Georgia, de unde a provenit excelenta realizare a lui** Mihail Kalatoșivili, „Alesul". **Este un film despre efectele revoluției „socialiste" în Georgia, de fapt o ecranizare după nuvela corsicană a lui Prosper Mérimée,** „Matteo Falcone", **o dramă arhaică adaptată realităților și tradițiilor fostei republici sovietice, țara de baștină a lui Stalin.**

În așa-numita „Panorama" sau în cadrul „Forumului internațional al filmului tînăr" anul acesta numărul regizorilor prezenți a fost mai mare decît cel al producțiilor cinematografice propriu-zise. Regizorul celebrului epos, „Siberiada" Andrei Koncealovski, care s-a stabilit după 1984 în Statele Unite ale Americii, a stîrnit interesul presei și al cinefililor cu filmul său intitulat „Cercul interior". Așteptările însă au fost înșelate. Koncealovski care este fiul unui poet care a scris versurile imnului sovietic din timpul dictaturii lui Stalin, a încercat prin „Cercul interior" să transpună pe pelicula istoria unui privilegiat. Coproducția italo-ruso-americană a lui Koncealovski este un exemplu tipic pentru un film slab, precum scria ironic un comentator, realizat pe baza unui scenariu excelent. Misterul demagogiei staliniste și al puterii aproape mistice a ideologiei asupra muritorilor de rînd rămîne, din păcate, doar un deziderat al acestui film. Răspunsul dat de Koncealovski este nesatisfăcător, mai ales datorită încercării de a da unui public neinstruit lecții de istorie. Din prielna aceasta, simplificările istoriei recente duc spre imagini stereotipe și naiv convenționale. Ororile stalinismului și efectele acestuia asupra indivizilor apar în dulcele stil hollywoodian. Istoria tînărului care devine operatorul lui Stalin, combinată cu o povestioară dulceagă de dragoste, fundalul politic și ideologic cu personaje ca Molotov și Beria, șeful poliției politice, antisemitismul, cultul personalității și cruzimea sistemului, isteria de masă la moartea dictatorului conferă acestui film mai degrabă dimensiunea unei operete de săpun.

Deosebit de interesante au fost anul acesta retrospectivele tematice, ca de pildă, „Spații evreiești", **cu filme despre evreii din Galiția realizate în anii '30. Astfel, filmul lui** Edgar A. Ulmer „Cîmpii verzi" **(S.U.A., 1937) sau cel al lui** Joseph Green „Evreul cu vioara" **(Polonia, 1937) evocă lumea apusă a unei culturi (hassidice) răsăritene. În același context se înscrie și** „Drumul" **de** Dimitri Astrahon **(Rusia, 1991), în care locuitorii evrei dintr-un sat ucrainean nu dau crezare zvonului că se pregătește un pogrom.**

Printre filmele prezentate la cea de-a 42-a ediție a „Berlinalei" atît în cadrul concursului cît și în afara acestuia, s-au numărat o serie de producții care, cu siguranță, vor putea fi vizionate și în cinematografe. Printre aceste filme se vor afla cu siguranță „Cabo Frio" **al lui** Martin Scorsese, **filmul german** „Gudrun" **al lui** Hans W. Geissendörfer, **documentarul impresionant al francezului** Bertrand Tavernier **despre războiul din Algeria,** „La Guerre sans nom", **ecranizarea celebrului roman al lui** William Borroughs, „Naked Lunch" **de** David Cronenberg, „Basmul de iarnă" **al lui** Eric Rohmer **și, de ce nu, singurul film românesc prezentat în cadrul secțiunii** „Panorama specială", „Răsplinerea" **al lui Laurențiu Damian.**

WILLIAM TOTOK

THE LIBRARY OF CONGRESS – SOROS FOUNDATION

1992 VISITING FELLOWS PROGRAM

Fundația Soros pentru o Societate Deschisă, Filiala Cluj vă invită să concurați pentru obținerea unora dintre **bursele de vizitator** oferite în cadrul programului comun inițiat de biblioteca **The Library of Congress** din Washington împreună cu **The Open Society Fund, Inc.** din New York. Se oferă anual cîte 12 burse pentru cetățeni din acele țări postcomuniste, în care funcționează Fundații Soros.

Bursierii vizitatori vor fi primiți pe timp de trei luni în cea mai mare bibliotecă americană pentru a-i cunoaște structura și funcționarea și pentru a se familiariza cu rolul pe care-l poate avea o bibliotecă importantă într-o societate democratică. Stagiul va contribui la pregătirea participanților ca promotori ai dezvoltării bibliotecilor noastre, centre puternice de informare a publicului.

Stagiul de la Library of Congress va începe cu o lună de orientare generală în problemele bibliotecii și va continua cu două luni de practică intensivă într-un domeniu mai restrîns, stabilit în funcție de profilul bursierului : achiziții, colecții, automatizare, catalogare, clasificare, probleme de copyright etc.

Pot participa la concurs în primul rînd bibliotecari, dar și alte persoane interesate. Cetățenii români care doresc să participe la concurs sînt rugați să completeze un formular. Formularul se obține – personal, sau prin poștă – de la **Fundația SOROS pentru o Societate Deschisă Filiala Cluj, Str. Galaxiei nr. 1A sau Căs. Poșt. 73, 3400 Cluj, Tel. : 95-15 01 63.**

Formularele completate (împreună cu actele specificate în formular) trebuie să parvină la aceeași adresă pînă la 15 aprilie 1992.

Filiala Cluj va organiza – într-o localitate care se va desemna ulterior – un examen de limbă engleză (de tip TOEFL), după care o comisie formată din personalități reprezentînd mai multe centre universitare va selecta zece cereri, pentru a fi trimise la Washington, la The Library of Congress, în vederea selecției finale. Rezultatele se vor anunța la **15 iunie,** urmînd ca stagiul propriu-zis să înceapă la **1 septembrie.**

Transportul aerian dus-întors va fi plătit de Fundație. Cazarea și masa vor fi asigurate de către gazde, din sumele alocate în acest scop de către The Open Society Fund, Inc.

Formularele se pot obține și de la celelalte sedii ale Fundației Soros pentru o Societate Deschisă (București, Iași, Timișoara). →

HESPER S.A.

TEHNICA VIDULUI LA DISPOZIȚIA DUMNEAVOASTRĂ!

„HESPER" S.A. vă oferă :

●● Pompe și instalații de vid industrial :
- Pompe de previd, duplex, de 5 m^3/h PVP-5-D ,
- Instalații de vid cu posturi multiple ,
- Pompe de previd, duplex, de 12 cm^3/rot PVP-12-D ,
- Pompe de vid, duplex, de 150 m^3/h PVR-150-D ,
- Pompe de vid, simplex, de 1000 m^3/h PVR-1000-S .

●● Pompe și instalații de vid pentru industria alimentară, farmaceutică, chimică, etc. :
- Pompe de vid uscat ,
- Instalații de ambalare sub vid.

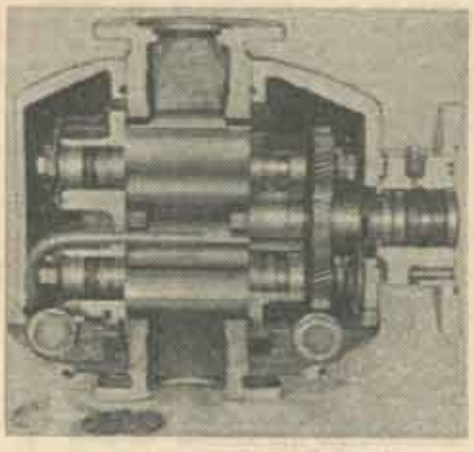

VACUUM TECHNIQUE AT YOUR DISPOSAL!

„HESPER" S.A. offers you :

●● Vacuum pumps and installations for industrial use :
- Prevacuum duplex pumps of 5 m^3/h PVP-5-D ,
- Vacuum installations with several posts ,
- Prevacuum duplex pumps of 12 cm^3/rev PVP-12-D .
- Vacuum duplex pumps of 150 m^3/h PVR-150-D .
- Vacuum simplex pumps of 1000 m^3/h PVR-1000-S ;

●● Vacuum pumps and installations for food, pharmacy, chemical industries, a.s.o. :
- Dry vacuum pumps ,
- Vacuum packaging installations.

Please contact us at the adress :

BUSCH

vă oferă prin reprezentantul său autorizat în România „HESPER" S.A., o gamă largă de produse din tehnica vidului pentru industria alimentară, chimică, electronică, farmaceutică, a hîrtiei, a surselor de lumină etc.

- POMPE DE VID ROTATIVE CU PALETE
- POMPE CU PISTOANE ROTATIVE TIP PANDA
- SUFLANTE PENTRU CANAL LATERAL TIP SAMOS
- GRUPURI DE POMPARE ȘI SISTEME CENTRALIZATE TIP COMBI

BUSCH

offers you, through the agency of it's authorized representative in Romania „HESPER" S.A., a large range of vacuum technique products for food, chemical, electronical, paper, light sources and pharmacy industries :

Str. Dr. C. Istrati, Nr. 1
Sector 4, București
Tel. : 23 19 10 ; 41 10 80 int. 236
Telex : 11633 ; Fax : 23 76 87.

- ROTATIVE VANE VACUUM PUMPS
- ROTATIVE PISTON PUMPS TYPE PANDA
- BLOWERS FOR LATERAL CHANEL TYPE SAMOS
- PUMPING UNITS AND CENTRALIZED SYSTEMS TYPE COMBI

HESPER S.A.

1, Dr. C. Istrati Street
Sector 4, Bucharest
Phone : 41 23 52
Telex : 11633 ; Fax : 23 76 87.

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Dan Pavel (redactor-șef adjunct) Rodica Palade (șef secție social-culturală). Horațiu Pepine (publicist comentator). Andreea Pora (redactor). Anton Burtea (tehnoredactor). Nicolae Turcu (șef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură). Bogdan Penescu (difuzare). Georgeta Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori : Teodor Sugăr (consultant). Dan Perjovschi (grafică). Emanuel Pârvu (foto). Sorin Faur (secretar general de redacție). Responsabil de număr : Rodica Palade.
Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.